

รายงานผลการวิจัย

ชื่อโครงการ: การรวบรวมพันธุ์ไม้ผลพื้นบ้าน เพื่อใช้เป็นเชื้อพันธุ์ และ / หรือพัฒนาเป็นไม้ผลเศรษฐกิจและพืชสมุนไพร

Local fruit crops germplasm collection and / or develop for economical and medicinal crops.

รหัสหรือทะเบียนโครงการวิจัย : 0406 วิจัยประยุกต์ คณะเกษตรศาสตร์

หน่วยงานที่ทำการวิจัย : ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คณะผู้ทำการวิจัย :

หัวหน้าโครงการ : นายอำนาจ คำดี รองศาสตราจารย์ระดับ 9

ผู้ร่วมโครงการ : นายพงษ์ศักดิ์ ยิ่งยืน นักวิชาการเกษตรระดับ 6 (ลาศึกษาต่อต่างประเทศ)

นายรวมชาติ แต่พงษ์ไกรถ นักวิชาการเกษตรระดับ 8 (ชำนาญการ)

ประเภทของงานวิจัย : งานวิจัยประยุกต์

สาขาที่ทำการวิจัย : สาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยา

ความสำคัญของเรื่องที่ทำการวิจัย : ไม้ผลพื้นบ้าน

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย : ในปัจจุบันนี้ การศึกษาและวิจัยทางด้านไม้ผลของประเทศไทย นักวิจัยส่วนใหญ่ จะให้ความสนใจเฉพาะไม้ผลที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีไม้ผลอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ไม้ผลพื้นบ้าน ซึ่งโดยปกติเกษตรกรหรือประชาชนโดยทั่วไปปลูกอยู่แล้วในลักษณะของพืชสวนครัว ปลูกบริเวณหัวไร่ปลายนา หรือเก็บผลจากป่ามาใช้ประโยชน์ แต่จากการที่ความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมได้กระจายไปยังพื้นที่ต่างๆรวมทั้งพื้นที่เกษตรกรรม ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ป่า ไม้ผลเหล่านี้ได้ถูกทำลายลงไปอย่างมาก อาจจะไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นเพราะให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า แม้ว่าไม้ผลเหล่านี้จะไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ แต่ในด้านการปรับปรุงพันธุ์พืชแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็คือ land race ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับเป็นเชื้อพันธุ์ (germplasm) ที่ดี สามารถนำมาใช้ได้ในอนาคต นอกจากนี้ในตำรับของแพทย์แผนไทย ไม้ผลเหล่านี้มีศักยภาพเป็นอย่างสูงสำหรับเป็นสมุนไพร หากมีการศึกษาอย่างจริงจัง

จะเกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติเป็นอย่างมาก ดังนั้นหากไม่ทำการรวบรวมไว้แล้ว ในอนาคต อาจจะสูญเสียชีวิต
ทรัพยากรที่มีประโยชน์เหล่านี้ไปอย่างไม่รู้วันได้กลับคืน

นอกจากนี้การรวบรวมพันธุ์ไม้ผลเหล่านี้เพื่อใช้เป็นแหล่งพันธุกรรมหรือหาคักยภาพในการพัฒนาเป็น
สมุนไพรแล้ว ไม้ผลเหล่านี้บางชนิดยังมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นไม้ผลเศรษฐกิจได้โดยตรงอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของโครงการ :

1. เพื่อรวบรวมไม้ผลพื้นบ้าน เพื่อใช้เป็นแหล่งเชื้อพันธุ์
2. เพื่อศึกษาศักยภาพไม้ผลพื้นบ้าน ในการพัฒนาเป็นพืชเศรษฐกิจ และ/หรือสมุนไพร
3. เพื่อใช้เป็นตัวอย่างในการสอนทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ :

1. เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืช
2. เพื่อได้แนวทางการนำประโยชน์จากไม้ผลที่รวบรวม มาใช้เป็นแหล่งพันธุกรรม
3. เพื่อได้แนวทางการนำประโยชน์จากไม้ผลที่รวบรวม มาใช้เป็นพืชเศรษฐกิจ และ/หรือสมุนไพร
4. เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน ระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพืชสวน
คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย :

ทำการรวบรวมไม้ผลพื้นบ้าน ทั้งเป็นต้น และ/หรือเมล็ด มาเพาะปลูก ศึกษาการเจริญเติบโต ลักษณะ
ทางพฤกษศาสตร์บางประการ วิธีการขยายพันธุ์ ประโยชน์ การใช้เป็นสมุนไพร ตลอดจนการศึกษาชื่อสามัญ
ภาษาถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์

คำจำกัดความ :

ไม้ผลพื้นบ้าน หมายถึง ไม้ผลที่ปลูกบริเวณหัวไร่ปลายนา บริเวณสวนครัว ไม้ผลที่เจริญเติบโตในป่า
ตลอดจนไม้ผลต่างถิ่นที่นำเข้ามาปลูกในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ให้ผลนำมาบริโภคในรูปแบบต่างๆ
กัน

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย : 2 ปี 7 เดือน ตั้งแต่ ตุลาคม 2538 ถึง พฤษภาคม 2541

งบประมาณ : 55,040 บาท (ห้าหมื่นห้าพันสี่สิบบาทถ้วน) จากงบประมาณโครงการวิจัยประเภทอุดหนุนทั่ว
ไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2539.

ผลการวิจัย

I. สำรวจและรวบรวมพันธุ์

1. ทำหนังสือไปถึงเกษตรจังหวัดของทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อขอทราบข้อมูลของไม้ผลพื้นบ้านในจังหวัดนั้น แหล่งที่จะหาได้ จากนั้นก็เดินทางไปรวบรวม โดยเฉพาะชนิดที่ยังไม่ได้รวบรวมไว้

2. ออกสำรวจและรวบรวมพันธุ์พืชที่เป็นไม้ผลในเขตป่า เขตวนอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าละเมาะบริเวณหมู่บ้านต่างๆซึ่งประกอบด้วย

2.1 ป่าบริเวณมหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จังหวัดขอนแก่น

2.2 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว อ.คอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

2.3 ป่ารอบอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ อ.น้ำพอง อ.บ้านฝาง อ.หนองเรือ และ อ.อุบลรัตน์

จังหวัดขอนแก่น

2.4 ป่าริมแม่น้ำโขง บริเวณ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

2.5 ป่าบริเวณเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี

2.6 ป่าใน อ.น้ำสวย อ.ศรีเชียงใหม่ อ.เมือง จังหวัดหนองคาย อ.พระยืน อ.ชนบท อ.หนอง

เรือ จังหวัดขอนแก่น อ.เขาวัง อ.วังสะพุง อ.ภูกระดึง อ.ภูเรือ อ.ด่านซ้าย อ.เมือง จังหวัดเลย อ.ศรีสมเด็จ อ.

โพนทองจังหวัดร้อยเอ็ด อ.สหัสขันธ์ อ.กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อ.บรบือ อ.นาเชือก อ.นาหว้า จังหวัด

มหาสารคาม อ.คอนสาร อ.ภูเขียว อ.หนองบัวแดง อ.เมือง จังหวัดชัยภูมิ

2.7 ป่าละเมาะบริเวณหมู่บ้านและพันธุ์พืชที่ปลูกในหมู่บ้านต่างๆ ในบริเวณ ต.

ศิลา ต.พระลับ ต.สาวะถี ต.บ้านค้อ อ.เมือง จังหวัดขอนแก่น

2.8 เขตวนอุทยานแห่งชาติ ภูเวียง และวนอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น

3. ไม้ผลพื้นบ้านที่มีจำหน่ายในตลาดสดของ อ.เมือง ทุกจังหวัด อ.ชุมแพ อ.หนองเรือ อ.บ้านฝาง อ.เมืองพล อ.บ้านไผ่ อ.น้ำพอง อ.กระนวน อ.เขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น อ.วารินชำราบ อ.พิบูลมังสาหาร อ.โขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี อ.ปากช่อง อ.บัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา อ.ธาตุพนม จังหวัดนครพนม อ.คอนสาร อ.ภูเขียว อ.หนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ อ.เขียงยืน อ.โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อ.สว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ตลาดบริเวณอุทยานเทคโนโลยีการเกษตร และตลาดในงานวันเกษตรภาคอีสาน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

II. รายละเอียดของไม้ผลที่รวบรวม

ไม้ผลที่รวบรวมได้ ได้จำแนกโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชื่อสามัญ ไทย อังกฤษ

ชื่อทางพฤกษศาสตร์ (Scientific name)

วงศ์ (Family)

ชื่อภาษาอื่น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

คุณสมบัติทางสมุนไพร/ประโยชน์อื่นๆ

ฤดูกาลออกดอก/ผล

วิธีการขยายพันธุ์

ไม้ผลที่รวบรวม

กระเฉาะ

Hesperethusa erenulata (Roxb.) Roem.

RUTACEAE

ชะเออะ, ตุ่มดั่ง, พญาฮา

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-8 เมตร กิ่งก้านมีหนาม ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อย 4-13 ใบ รูปรีแกมไข่กลับ กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 2-7 ซม. ก้านใบแผ่เป็นปีก ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาว ผลรูปทรงกลม

ตำรายาไทยใช้ใบแก้ลมบ้าหมู รากเป็นยาถ่าย ผลเป็นยาบำรุง แก่นทองเหล้ากินแก้กษัย (การป่วยที่เกิดจากหลายสาเหตุทำให้ร่างกายเสื่อมโทรม ชูบผอม โลหิตจาง) โลหิตพิการ คับพิษร้อน ยาพื้นบ้านใช้ต้นต้มน้ำดื่มครั้งละครั้งแก้ววันละ 3 ครั้ง เช้า กลางวัน เย็น แก้ปวดตามข้อ ปวดเมื่อย เส้นตึง แก้อ่อนใน แก้โรคประคอง อาการ โรคผิวหนังมีผื่นคัน เป็นเม็ดขึ้นคล้ายผด คันมาก มักมีไข้ร่วมด้วย

กะเจียน

Polyalthia cerasoides Benth. ex Bedd.

ANNONACEAE

คำตามซึก, แคะทาง, จันทน์แดง, ทวายเด่น, โมคดง, ตะบันงาป่า, เหลือง, พญารากดำ

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 12-20 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอกหรือรูปวงรี กว้าง 2.5-5 ซม. ยาว 6.5-7.5 ซม. ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นช่อ มี 2-3 กลีบย่อย กลีบดอกสีเขียวแกมเหลือง มีขนเล็กห้อย ผลกลุ่ม ผลย่อย รูปกลมรี เมื่อสุกสีแดง

ตำรายาไทยใช้รากต้มน้ำดื่มแก้กษัย (อาการปวดยที่เกิดจากหลายสาเหตุ ทำให้ร่างกายเสื่อมโทรม ชุ่มพอม)

กระโดน

Careya arborea Roxb.

LECITHIDACEAE

ปุย, ปุยกระโดน, ปุยขาว, ผ้ำฮาด, พุย, พุกวาง

ไม้ต้นสูง 8-20 เมตร ลำต้นเปลือย เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ใบและกิ่งกอดหนาทึบ กิ่งอ่อนเป็นสันสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยวออกเวียนสลับถี่เป็นกลุ่มตามปลายกิ่ง รูปไข่กลับ ปลายเป็นติ่งหู่ โคนสอบ แคนเป็นรูปลิ้ม กว้าง 6-12 ซม. ยาว 12-20 ซม. เนื้อใบหนาและเป็นลอน ขอบหยักถี่แต่ตื้นๆ ดอกสีชมพูแกมขาว กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปขอบขนานหรือรูปไข่ ยาวประมาณ 4 ซม. ร่วงเร็ว เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลกลมแข็ง เส้นผ่าศูนย์กลาง 6-7 ซม. เปลือกเป็นขาคาสมาน ทำเชือก อุดร่องไม้ เนื้อไม้ทำเครื่องเรือน เรือซุก เรือแจว พาย ครกกระเดื่อง ด้วงเกวียน เพลากวียน ใบใช้รักษาแผลสด ดอกเป็นยาบำรุงหลังคลอดบุตร ผลช่วยย่อยอาหาร

ออกดอกมกราคม-เมษายน

ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

กระอิน White Popinac, Lead Tree, Wild Tamarind

Leucaena leucoccephala de Wit.

LEGUMINOSAE

กระอินบ้าน, หักกะเตด, กระแต้โคก, กระแต้คบก, ตอเบา, ตะตอเบา, หักก้านดิน, หักหนองบก

ไม้พุ่มสูง 1.5-5 เมตร ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ออกสลับ ซ่อมมีใบย่อย 5-20 คู่ รูปขอบขนาน กว้าง 2-5 มม. ยาว 6-20 มม. ปลายและ โคนมน ขอบมีขน ดอกสีขาวออกเป็นช่อกลม 1-3 ช่อ ตามช่อใบบริเวณปลายกิ่งช่อดอก เส้นผ่าศูนย์กลาง 2-3 ซม. กลีบเลี้ยงเป็นหลอดเล็กปลายแยก 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบไม่ติดกัน เกสรตัวผู้ 10 อัน เป็นเส้นยาวประมาณ 1 ซม. ผลเป็นฝักแบนกว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 10-20 ซม. เมื่อกำเป็นสีน้ำตาลแตกออกเป็น 2 ซีก เมล็ดแบน สีน้ำตาล 15-30 เมล็ด

ถิ่นกำเนิด อเมริกาเขตร้อน ขึ้นได้ทั่วไป

ออกดอกตลอดปี

ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด

ยอด ฝักอ่อน และเมล็ด เป็นอาหาร มีฟอสฟอรัสสูง ช่วยสร้างกระดูกและลดการเกิดนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ ใบใช้เป็นอาหารสัตว์ ทำปุ๋ยหมัก ไม่ควรรับประทานเป็นประจำ เพราะในใบกระอินมีสารอัลคาลอยด์ชื่อ leucine เป็นพิษ และอาจทำให้เป็นหมัน

กระอินเทศ Sponge tree

Acacia farnesiana Willd.

LEGUMINOSAE

กระอินหอม, คำใต้, ดอกคำใต้, อิน, บุนหาอินโคนิเซีย

ไม้พุ่มสูงถึง 4 เมตร มีหนามที่โคนก้านใบ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ออกสลับ ซ่อมมีใบย่อย 10-21 คู่ รูปขอบขนานขนาดเล็ก ปลายแหลม โคนตัดตรง ดอกสีเหลือง กลิ่นหอม ออกเป็นช่อตามช่อใบเป็นกระจุกประมาณ 5 ช่อ ช่อดอกประกอบด้วยดอกขนาดเล็กจำนวนมากเรียงเป็นรูปกลมเหมือนดอกกระอิน กลีบดอก โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลเป็นฝักโค้ง กว้าง 1-2 ซม. ยาว 4-7.5 ซม. เมล็ดรูปรี กว้าง 5 มม. ยาว 7-8 มม. ขึ้นในเขตร้อนทั่วไป

ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ดอกให้น้ำมันหอมระเหย ใช้ทำน้ำหอม ผลหรือฝักใช้ฟอกหนัง

กระท้อน

Sandoricum koetjape Merr.

MELIACEAE

มะต๋อง, มะตั้น, ตะตู่, ตะท้อน

ไม้ต้นขนาดใหญ่สูงประมาณ 15-20 เมตร โดว์ครอบได้ 100-200 ซม. ลำต้นเปลวตั้งตรง แผ่กิ่งก้านสาขาที่เรือนยอด เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ ทรงรูปไข่ ปลายกิ่งอ่อนลู่ลง โคนต้นมักเป็นพูพอน เปลือกสีน้ำตาลแดงแตกร่อนเป็นสะเก็ดโตๆ และมักเป็นปุ่มปม ใบประกอบมีใบย่อย 3 ใบ ใบแก่ออกสีเขียวออกดอกเล็กสีเขียวอ่อนหรือเหลืองอ่อน ออกรวมกันเป็นช่อตามปลายกิ่ง ผลกลมโตและเป็น มีขนนุ่มสีเหลืองนวลๆ ยัมน้ำ ขนาด โคนเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-9 ซม.

ขึ้นตามป่าดงดิบทั่วประเทศ

รากใช้เป็นยารักษาบิด ถ้าสุมเป็นถ่านรับประทานเป็นยาคับพิษร้อนใน ดอนพิษ ไข่รากสด ประุงเป็นขามหานิล ผลสุกรับประทานเป็นอาหาร

การขยายพันธุ์โดยการ ouseเมล็ด ตอน ทาบกิ่ง

กระบก

Irvingia malayana Oliv. ex A. Benn.

IXONANTHACEAE

กะทก, จะบก, ตะบก, มะลัน, หมากบก, มัน, มะมัน, มัดบก, หมักลัน, หลักกาย, บก

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 10-30 เมตร ผลัดใบ ลำต้นเปลวตรง โคนมักเป็นพูพอน เปลือกสีเทาอ่อนปนน้ำตาล ก่อนข้างเรียบ หรือแตกเป็นสะเก็ด เรือนยอดเป็นพุ่มแน่นทึบ กลมหรือกลมรี สีเขียวเข้ม ใบมนแกมรูปขอบขนานจนถึงรูปหอกกว้าง 2-9 ซม. ยาว 8-20 ซม. ใบหนาเกลี้ยง โคนใบมน สอบเรียวไปทางปลายใบ ดอกสีขาวปนเขียว มีขนนุ่มๆประปราย ผลกลมรี ผลแก่ออกสีเหลือง มีเนื้อหุ้มเมล็ดพอกวระ เมล็ดแข็งเนื้อในขาว มีรสมัน กระพี้สีขาวปนเหลืองอ่อนแยกออกจากแก่นเห็นได้ชัด

มักขึ้นตามป่าเบญจพรรณแล้ง ป่าแดง และป่าดิบแล้งทั่วไปที่สูงจากระดับน้ำทะเล 150-300 เมตร

ประ โยชน์ น้ำมันที่ได้จากเนื้อในเมล็ดใช้ทำอาหาร สบู่ เทียนไข เนื้อในเมล็ดใช้รับประทานเป็นอาหารได้

ขยายพันธุ์โดยการ ใช้เมล็ด

กระเบาใหญ่

Hydnocarpus anthelminticus Pierre

FLACOURTIACEAE

กระเบา, กระเบาตึก, กระเบาหน้า, กระเบาบ้านแข็ง, เบา, กาทอง, ตัวโง้งจี้

ไม้ต้นสูง 15-20 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ ลำต้นเปลาตรง ใบเดี่ยวออกสลับรูปขอบขนานแกมรูปหอก กว้าง 4-6 ซม. ยาว 15-24 ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนมน เนื้อหยาบ ดอกแยกเพศต่างต้น ดอกตัวผู้สีชมพู กลิ่นหอมออกเดี่ยวตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 5 อัน ดอกตัวเมียออกเป็นช่อสั้นตามซอกใบ ผลรูปกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 8-10 ซม. ผิวเรียบมีขนหรือเกล็ดสีน้ำตาลแดง เมล็ดจำนวนมาก

ถิ่นกำเนิด เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขึ้นตามป่าดิบใกล้ริมน้ำ ทางภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สูงจากระดับน้ำทะเล 50-200 เมตร ปลูกได้ทั่วไป

ออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ขยายพันธุ์โดยการ ใช้เมล็ด

ไม้ทำพื้น พื้นกระดาน ผล เนื้อหุ้มเมล็ด นุ่ม รสมัน หวาน รับประทานได้ เมล็ด น้ำมันจากเมล็ด ใช้ถ่ายพยาธิ ทาแก้โรคผิวหนัง

กรวยป่า

Casearia grewiaefolia Vent.

FLACOURTIACEAE

กล้วย, บูนเหยิง, บูนเหยิง, คอแลน, ทวย, ทวยใหญ่, ตานเลี้ยง, ผ่าตาม

ไม้พุ่มหรือ ไม้ยืนต้น สูง 2-20 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 3-6 ซม. ยาว 8-10 ซม. ดอกออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาวหรือเหลืองแกมเขียว ผลก่อนข้างต้นน้ำ แดง ได้ มี 3 พู รูปกระสวย ผลสุกสีเหลือง เมล็ดมีเยื่อหุ้มสีส้มแดง

ตำรายาไทยใช้รากแก้ท้องร่วง แก้ตับพิการ (ความผิดปกติของตับ) เปลือกบำรุงธาตุ บำรุงกำลัง ดอกแก้ไข้ ใบและดอกแก้พิษที่เกิดจากการติดเชื้อ ใบแก้โรคผิวหนังคันคัน (เช่น กลาก เกลื้อน หิด) หรือผสมกับใบชาสมุนไพรแก้โรคผิวหนัง (โรคติดเชื้อที่เกิดขึ้นในจมูก ทำให้หายใจขัด มีฝีหนองขึ้นใน

จมูก โพรงจมูกอีก(เสบ) หูงเป็นน้ำมันทาปากแผลและผิวหนังคืดเชื้อโรค เมล็ดแก้โรคคืดวงทวารและเปื้อปลา น้ำมันในเมล็ดทาร์กษาปากแผลและ โรคผิวหนัง

ขยเซพันธุ์ไทยกาเวใช้เมล็ดคืด

กล้วย Lacantan, Sucrier, Red Fig Banana, Banana Flower,

Martinique Banana, Travellers tree

Musa spp. Linn.

MUSACEAE

กล้วยหอม, กล้วยไข่, กล้วยพุดธมาลี, กล้วยน้ำว้า, กล้วยหัก, กล้วยหอมจันทร์, กล้วยหอมทอง,

กล้วยหอมเขียว, กล้วยน้ำ, กล้วยน้ำไท, กล้วยเล็บมือ, กล้วยนาก, กล้วยฉัม, กล้วยหักมุก,

กล้วยหอม, กล้วยมณีอ่อง, กล้วยอีอ่อง

ไม้ล้มลุก ลำต้นที่เห็นจะเกิดจากก้านหุ้มซ้อนกัน มีขนาดใหญ๋และสูงประมาณ 25 เมตร ใบมีสีเขียวเป็นแผ่นยาวประมาณ 1.5-3 เมตร กว้าง 4-60 ซม. เส้นใบขนานกัน แกนใบชัดเจน ก้านใบยาวกว่า 30 ซม. ดอกมีลักษณะที่ห้อยช้อยลงมายาวประมาณ 60-130 ซม. เป็นช่อซึ่งเรียกว่าหวัปลี และตามช่อนั้นจะมีกาบหุ้มช่อมีสีแดงปนม่วงเป็นรูปกลมรี ยาว 15-30 ซม. ส่วนที่ฐานดอกจะมีเกสรตัวเมีย ส่วนปลายจะมีเกสรตัวผู้ ช่อดอกที่จะเจริญกลายไปเป็นผลนั้นเกสรตัวเมียและเกสรตัวผู้จะร่วงไปเมื่อดอกเจริญกลายไปเป็นผลแล้ว ซึ่งผลนี้จะประกอบด้วยหวักล้วยเครือละ 7-8 หวี ในแต่ละหวัจะมีกล้วยอยู่ประมาณ 10 กว่าลูก ผลจะมีรูปร่างอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับชนิดของต้น เมื่อผลออกมาใหม่ๆจะมีสีเขียว แต่พอแก่พอที่จะรับประทานได้จะเป็นสีเหลือง นำรับประทานมาก แต่ละต้นจะให้ผลครั้งเดียวเท่านั้น

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์ด้วยการแตกหน่อหรือแยกเหง้า ไม่ชอบดินที่มีน้ำขัง จะอยู่ในดินที่ร่วนซุยและดินเหนียวที่อุ้มน้ำได้ดี ส่วนที่ใช้ขางกล้วยจากใบ ผลดิบ ผลสุก (ทุกประเภท) ผลดิบ หวัปลี

สรรพคุณ ขางกล้วยจากใบใช้ห้ามเลือด โดยใช้ขางกล้วยจากใบหยอดลงที่บริเวณแผล ผลดิบ แก้โรคท้องเสีย ยาฝาคสมาน แผลในกระเพาะอาหารและอาหารไม่ย่อย โดยใช้กล้วยคืดทั้งลูกบคืดกับน้ำให้ละเอียดและใส่น้ำตาลรับประทาน (หรือไม่อาจใช้กล้วยคืดตากแห้งบคืดเป็นผงเก็บไว้ใช้ในยามที่จำเป็น อาจใช้ผสมกับน้ำผึ้งหรือน้ำอุ่นกิน) ผลสุกใช้เป็นอาหาร เป็นยาระบายสำหรับผู้ที่เป็นโรคคืดคืดวงทวารหรือผู้ที่มีอุจจาระแข็ง วิธีใช้ โดยใช้กล้วยสุก 2 ผล ปิ้งกินทั้งเปลือก (อย่าให้เปลือกไหม้) หวัปลีแก้โรคเกี่ยวกับลำไส้ แก้โรคโลหิตจางและลดน้ำตาลในเลือด นอร์แอดรีนาลิน (noradrenaline) และเซโรโทนิน ซึ่งจะพบในเปลือกและเนื้อของกล้วยทุกประเภท แต่ปริมาณของเซโรโทนินจะมีแตกต่างกัน เช่น ในกล้วยน้ำว้า 0-1 ไมโครกรัม กล้วยหอม 2.8 ไมโครกรัม และกล้วยไข่มีปริมาณที่มากที่สุดคือ 47 ไมโครกรัม เซโรโทนินจะช่วยในการกระตุ้นลำไส้เล็กให้บีบตัวมากขึ้น และช่วยในการขับขี้การหลัง

ของน้ำย่อยกระเพาะอาหารได้ (ดังนั้นจึงช่วยบាក់แผล และทำให้ระบายน้ำได้ดีในกระเพาะอาหาร) จะไม่พบอันตรายถึงแม้ว่าจะกินเซโรโทนินเข้าไปเกินกว่า 20 มม. แต่อาจจะพบบางรายเมื่อกินกล้วยหอมแล้วรู้สึกว่าจะเป็นลมแน่นหน้าอก หรือมีอาการท้องอืด แต่เมื่อกินกล้วยน้ำว้าแล้วจะไม่มีอาการอย่างไร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะระบบการย่อยอาหารไม่ดี เอ็นไซม์โมโนเอมีนออกซิเดส (MAO) ที่มีอยู่ในร่างกายจะเปลี่ยนเซโรโทนินในกล้วยให้เป็นกรด 5-hydroxy-indole-3 acetic acid (HIAA) แล้วจะถ่ายออกมาทางปัสสาวะ ฉะนั้นในบางครั้งอาจจะมีการตรวจเพื่อหาสารอินโดล (indole) ในปัสสาวะ เพื่อใช้ในการวิจัยโรค เช่น โรคมะเร็ง (malignant carcinoid) ก็ไม่สมควรจะกินกล้วยไข่และกล้วยหอม ซึ่งจะทำให้ HIAA ของปัสสาวะผิดปกติ สำหรับผู้ป่วยที่อยู่ในระหว่างการรักษาด้วยยากี่ไม่สมควรที่จะกินกล้วยไข่หรือกล้วยหอม เพราะยาที่ใช้อาจจะถูกทำลายจากเอ็นไซม์โมโนเอมีนออกซิเดส ทำให้หมดฤทธิ์และหย่อนสมรรถภาพที่จะทำลายเซโรโทนินจากกล้วย ซึ่งจะทำให้มีการสะสมเซโรโทนินมากในสมองและร่างกาย มีผลทำให้มีอาการนอนมากและมีอาการซึมเศร้าด้วย ในกล้วยหอมนั้นจะมีโปรตีนในปริมาณที่มาก ควรที่จะกินยาพร้อมกับการให้ยาพวกคอร์ติโคสเตียรอยด์ (corticosteroid) ยาลดความดันโลหิตและยาขับปัสสาวะ เพื่อใช้ทดแทนการสูญเสียโปรตีนเมื่อใช้ยาประเภทนี้ เนื่องจากกล้วยหอมกินนั้นสามารถที่จะบាក់หรือป้องกันโรคเป็นแผลในกระเพาะอาหารที่เกิดจากการใช้ยาเฟนิลิวตาโซน (phenylbutazone) แต่ไม่มีผลสำหรับผลในกระเพาะอาหารที่เกิดการใช้ยาเพรดนิโซโลน (prednisolone) นอกจากนี้จะเห็นว่าผลกล้วยสุกทุกประเภทมีฤทธิ์ต่อต้านแบคทีเรียและเชื้อรา และผลกล้วยดิบทั้งเปลือกทุกประเภทก็มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา โดยเฉพาะเชื้อ Mycobacterium ซึ่งเป็นสารที่สกัดจากหัวปลีนั้นมีฤทธิ์ต่อต้านแบคทีเรียชนิด *Micrococcus pyogenes* var. *aureus*

กล้วยเต่า

Polyalthia debilis (Pierre) Finet & Gagnep.

ANNONACEAE

กล้วยตบเต่า, ไข่เต่า, ตบเต่า, ตบเต่าน้อย, ก้นครก

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 25-60 ซม. กิ่งก้านมีขนละเอียดสีน้ำตาล ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปวงรี รูปไข่แกมขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมไข่กลับ กว้าง 2-4 ซม. ยาว 5-8 ซม. ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลืองอ่อน ผลกลุ่ม ผลย่อยรูปทรงกลมหรือรูปทรงกระบอก สีเหลือง มีขนละเอียดสีเหลืองอ่อน ยาน้ำบ้านใช้รักษาหรือต้านกินสดหรือคั้นน้ำดื่มแก้ปวดท้อง

ขนุน Jack Fruit Tree

Artocarpus heterophyllus Lamik.

MORACEAE

มะขนุน, ขะนู, นากอ, ขะเนอ, เนน, นะฮวยชะ, อ่าง, หมักหมี่

ไม้ต้นสูงประมาณ 8-15 เมตร มียางขาว ใบออกสลับและมีลักษณะกลมรี ยาว 7-15 ซม. ปลายใบจะแหลมและสั้น ฐานใบเรียว ใบอ่อนอาจจะมีรอยเว้าเข้าลึกๆ 2 รอย แบ่งใบออกเป็น 3 ส่วน หลังใบเรียบเป็นมัน เนื้อใบเหนียวคล้ายหนัง ก้านใบยาวประมาณ 1-2.5 ซม. ใบหลุดร่วงง่าย ดอกออกเป็นช่อและช่อดอกตัวเมียจะอยู่บนต้นเดียวกัน ส่วนช่อดอกตัวผู้จะออกที่ปลายกิ่งหรือง่ามใบเป็นแท่งยาวประมาณ 2.5 ซม. และมีกาบหุ้มช่อดอกอยู่ 2 กลีบ ดอกช่อนั้นจะมีเกสรตัวผู้ 1 อัน ช่อดอกตัวเมียเป็นแท่งกลมยาวออกจากลำต้นหรือกิ่งก้านขนาดใหญ่ ผลรวมมีลักษณะกลมยาวประมาณ 25-60 ซม. ขนาดใหญ่ๆ และอาจหนักถึง 20 กก. ส่วนเนื้อหุ้มเมล็ดจะมีสีเหลือง ถ้าสุกจะมีกลิ่นหอม เปลือกนอกจะเป็นตุ่มหนามเล็กๆ รูปหกเหลี่ยม

การขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด จะพบปลูกตามสวนหรือบริเวณบ้าน เปลียนชอก

สรรพคุณ เมล็ดให้ใช้ประมาณ 60-240 กรัม ต้มสุกกิน จะมึรสขม ช่วยขับน้ำนมในสตรีหลังคลอดมีน้ำมน้อยหรือไม่มีน้ำนม ช่วยบำรุงร่างกาย เนื้อหุ้มเมล็ดให้ใช้ผสมกับน้ำหวานกินบำรุงกำลัง หรือจะกินเป็นขนมก็ได้ ใบใช้สดนำมาตำให้ละเอียด ช้อนแล้วพอกแผล ใบแห้งให้บดเป็นผงโรยหรือใช้ผสมทาตรงที่เป็นแผล ใช้สำหรับภายนอก รักษาแผลมีหนองเรื้อรัง ยางจะมีรสจืด ผาคเล็กน้อยให้ใช้ขางสดทาบริเวณที่บวมอักเสบ แผลมีหนองเรื้อรัง ต่อม้ำเหลืองอักเสบเกิดจากแผลมีหนองที่ผิวหนัง แขนและรากใช้แห้งประมาณ 30-60 กรัม นำมาต้มน้ำรับประทานจะมีรสหวานขม รักษาภายในโรคและบำรุง

เลือด ตำรับยาให้ใช้เมล็ด 60-240 กรัม หรือจะใช้เมล็ดนำมาต้มให้สุกกิน หรือจะนำมาผสมกับน้ำหวานและกะทิกินสำหรับสตรีหลังคลอดที่มีน้ำมน้อยหรือไม่มีน้ำนมใช้กินได้

ข้อมูลทางเภสัชวิทยา ในเมล็ดขนุนสดจะมีสารที่มีฤทธิ์คล้าย acetylcholine และมีความชื้นประมาณ 51.6% โปรตีน 6.6% ไขมัน 0.4% คาร์โบไฮเดรต 38.4% แร่ธาตุ 1.5% แคลเซียม 0.05% เส้นใย 1.5% ฟอสฟอรัส 0.13% วิตามินบี 1 และบี 2 เหล็ก อีกประมาณ 1.2 มก.% ในผลนั้นมีความชื้น 77.2% คาร์โบไฮเดรต 18.9% ไขมัน 0.1% แคลเซียม 0.02% แร่ธาตุ 0.8% ฟอสฟอรัส 0.03% เหล็ก 0.5 มก.% วิตามินเอ 540 I.U. วิตามิน 10 มก.% ส่วนผลสุกพบว่า มีสารสีเหลือง มีน้ำตาลและไขมัน ส่วนเนื้อไม้จะมีสารสีเหลือง morin, cyanomaclurin และตรงเปลือกต้นก็จะมี resin, cycloheterophyllin tannin ยางก็มีสารละลายน้ำประมาณ 65.9-76.0% caoutchouch 2.3-2.9% และตะกอนจากน้ำยางมี caoutchouch 6.0-10.0% resins 82.2-85.4% และสารที่ไม่ละลายน้ำอีกประมาณ 3.9-8.1% นอกจากยางแล้วในน้ำยางแห้งยังมีผลึกสาร steroketone, artostenone

หมายเหตุ ผลอ่อนนำมาต้มเป็นผักจิ้มแล้วยังมีฤทธิ์ฝาดสมานรักษาอาการท้องเสีย ผลสุกจะมีกลิ่นหอม เนื้อในจะมีสีเหลืองนำมารับประทานได้ หรือจะผสมกับน้ำหวานรับประทานเป็นขนม เนื้อในสีเหลืองรับประทานรักษาโรคเกี่ยวกับทรวงอก รับประทานมากจะเป็นขาระบายอ่อนๆ ใบสดใช้ต้มน้ำให้สัตว์กิน ช่วยขับน้ำนม และสามารถนำมาเผากับขี้เถ้าขี้วัวโศกและกะลามะพร้าวให้เป็นเถ้า ใช้เถ้ารักษาแผลที่เป็นแผลเรื้อรังได้ น้ำยางจะมี resins ใช้เป็นสารเคลือบวัตถุ หรือจะนำมาผสมกับขางไม้อื่นเพื่อทำรังคักนกก็ได้ นอกจากนี้ยังใช้เป็นยารักษาโรคซิฟิลิสและขับพยาธิ รากนำมาต้มรับประทานรักษาอาการท้องเสีย ผสมข่าอุ่นรับประทานสามารถรักษาไข้ แกนไม้ที่เราเรียกว่ากรักซึ่งเป็นไม้สีเหลืองเข้มออกน้ำตาล ทำให้ปลวกและราไม้ขึ้น สามารถทำเฟอร์นิเจอร์และอุปกรณ์หรือเครื่องดนตรีได้ก็ประโยชน์ในทางยา จะมีรสหวาน ชุ่ม ขม สามารถใช้บำรุงกำลังและบำรุงโลหิต ฝาดสมานรักษาโรคมะเร็งโรคริดสีดวง นอกจากนั้นแล้วยังสามารถนำมาข้อมผ้าโดยการให้สารส้มเป็นทิวช่วยให้อัตกและทน ผ้าที่ข้อมจะมีสีเหลืองออกน้ำตาล และยังเป็นขาระบายประสาทและ โรคลมชัก

ข่อย

Streblus asper Lour.

MORACEAE

กักไม้ฝอย, ต้มพล, ข่อย, ต้มพ่อ, ต้มผ่อ, ขรอย, ขันดา, ขอย

ไม้ต้นขนาดกลาง ใบเล็ก หนา แข็ง สากคายคล้ายกระดาษทราย ขอบใบจะหยักแบบซี่ฟัน ดอกตัวผู้จะรวมกันเป็นช่อดอกแบบหวักลม และมีก้านดอกที่สั้น มีสีเหลืองอมเขียวหรือเกือบขาว ดอกตัวเมียมีก้านดอกยาว และมักจะออกเป็นคู่สีเขียว ผลสุกมีสีเหลืองอ่อน เปลือกชั้นนอกจะนิ่มและฉ่ำน้ำ เมล็ดมีลักษณะเกือบกลมคล้ายเม็ดพริก

การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด

สรรพคุณ เมล็ดใช้รับประทานเป็นยาอายุวัฒนะ เจริญอาหาร ขับผายลม บำรุงธาตุ รักษาท้องจืดท้องอืด ท้องเฟ้อ ใบจะมีลักษณะสากใช้ขัดเครื่องครัว ใช้ถูเมือกปลาไหล นอกจากนี้ใบยังนำมาท้าวขงน้ำคั้นก่อนที่จะมีประจำเดือน สำหรับสตรีที่มีอาการปวดท้องขณะมีประจำเดือนใช้บรรเทาอาการปวดได้ หรือใช้ขงน้ำคั้นแทนน้ำชาได้ เปลือกมีรสเมาเบื่อ ขับพิษในกระดูกและในเส้น รักษาพยาธิผิวหนัง เช่น หุงน้ำมัน รีดสีดวง หรือใช้ต้มใส่เกลือให้เค็มเป็นยาอมรักษารำมะนาด นอกจากนี้เปลือกข่อยทำกระดาษและทราบว่าปลวกจะไม่กินกระดาษข่อย ใช้ฆวนสูบรักษาริดสีดวงจุก รากในเปลือกมีสารที่มีฤทธิ์เป็นยาบำรุงหัวใจ (Cardiac glycosides) มากกว่า 30 ชนิด เช่น asperoside (digitoxigenin-2, 3-di-O-methylglucoside, strebloside (Strophanthidin-2,3-di-O-methylfucoside) และ glucoastreblolide

เขม่า

Antidesma acidum Petz.

STILAGINACEAE

บั๊กเม่า, หมากเม่า

ไม้ต้นสูงประมาณ 3 เมตร ใบอ่อนสีแดงเรื่อๆ ใบแก่สีเขียวเป็นมัน ดอกสีเหลือง กลีบดอก 5 กลีบ ผลเป็นพวงขนาดเล็ก สุกสีม่วงแดง ผลรสหวานอมเปรี้ยว

พบตามป่าโปร่ง ป่าละเมาะ ชอบดินร่วนปนทรายค่อนข้างชื้น ชอบแดดจัด รากต้มกับรากไมยราพ รากอบแลบ และรากพริกขี้หนู ใช้แก้พิษงูต่างๆ

ขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด

เขลง

Dialium cochinchinense Pierre

LEGUMINOSAE

กาอี, ยี่, หยี่, เขล็ง, นางคำ, อีจ่าง, หมากแดง

ไม้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงถึง 30 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลมสีเขียวเข้ม เปลือกสีเทาหรือน้ำตาล แตกเป็นสะเก็ดเล็กๆ ใบประกอบยาว 5-12 ซม. ไม่มีขน มีใบย่อย 5-9 ใบ ออกเยื้องสลับกัน และมีใบย่อยที่ปลายแกนช่อรูปไข่ป้อมถึงรูปมน กว้าง 1.5-4.5 ซม. ยาว 4-8 ซม. ปลายเรียวแหลมหรือมน ดอกเล็กออกเป็นช่อใหญ่ยาว 10-30 ซม. มีขนบางๆ ดอกตูมรูปไข่ยาว 3-4 มม. ผลกลมรีรูปไข่กว้าง 10 มม. ยาว 15 มม. ตามผิวมีขนละเอียดประปราย เมล็ดรูปมนขนาด 6 x 9 มม. มีริ้วตามยาวของเมล็ด มักขึ้นอยู่ห่างๆกัน

ในป่าเบญจพรรณชื้นและป่าดิบแล้งทั่วไป เว้นแต่ทางภาคเหนือ มีมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก

ประโยชน์ ผลกลมโตขนาดลูกหว้าหรือลูกมะหวดรับประทานได้ เรียกว่า ลูกหยี

ขยายพันธุ์โดยการ ใช้เมล็ด

กอดีนา

Nephelium hypoleucum Kurz

SAPINDACEAE

หมักแฉว, หมักแฉว

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10-30 เมตร ไม้ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมสีเขียวเข้ม เปลือกหนาสีน้ำตาลกล้ำก่อนข้างเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดทั่วไป ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยรูปขอบขนาน เนื้อหนาผิวเกลี้ยง ดอกเล็กสีขาวออกเป็นช่อโตๆ ตามปลายกิ่งและตามง่ามใบ ผลกลม

มีรี รูปไข่ โคนขนาดผลลำใบ ผิวกล้ายล้นจี มีขนแข็งๆทั่วไป ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีแดงเข้ม

ขึ้นประปรายในป่าเบญจพรรณและป่าดงดิบทั่วไป
ผลมีรสเปรี้ยวอมหวาน ผลสุกรับประทานเป็นอาหารได้
ขยายพันธุ์โดยการ ใช้เมล็ด

จัน

Diospyros decandra Lour.

EBENACEAE

จันอิน, จันโอ, จันขาว, จันลูกหอม

ไม้ต้นสูงถึง 20 เมตร ยอดอ่อนมีขน ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปวงรี กว้าง 2.5-3 ซม. ยาว 7-10 ซม. ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้เป็นช่อ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปคนโทสีขาวนวล ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยว ลักษณะคล้ายกับดอกตัวผู้แต่ขนาดใหญ่กว่า ผลสด มีสองรูปร่าง คือ ทรงกลมแป้นเรียกว่า ลูกจัน และทรงกลม เรียกว่า ลูกอิน เมื่อสุกสีเหลือง มีกลิ่นหอม และกลีบเลี้ยงยังคงติดอยู่

ตำรายาไทยและยาพื้นบ้านใช้แก่นผสมรวมกับสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่มแก้ไข้
การขยายพันธุ์ โดยการ ใช้เมล็ด

จิก Indian Oak

Barringtonia acutangula Gaertn.

LECYTHZACEAE

กระโดนทุ่ง, กระโดนน้ำ, จิกน้ำ, ทอง

ไม้ต้นผลัดใบสูง 5-15 เมตร ลำต้นเป็นปุ่มปมปลายกิ่งลดลง ใบอ่อนสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวออกเวียนสลับถี่ตอนปลายกิ่ง รูปใบหอกหรือรูปไข่กลับ กว้าง 10-13 ซม. ยาว 20-30 ซม. ปลายมนกว้างแล้วแหลม โคนแหลม ขอบจักถี่ ดอกสีแดงออกเป็นช่อยาวที่ปลายกิ่งห้อยลงยาว 30-40 ซม. กลีบเลี้ยง 4 กลีบ ติดทนอยู่จนเป็นผล กลีบดอก 4 กลีบ ร่วงง่าย เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. เกสรตัวผู้สีแดงจำนวนมาก ผลกลมยาวเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.5 ซม. ยาว 3.4 ซม. มีสันตามยาว 4 สัน

ถิ่นกำเนิด แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชอบขึ้นในที่ชุ่มตามริมห้วย ชายคลอง หนอง บึง

ออกดอกพฤศจิกายน-มีนาคม

ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ดและตอนกิ่ง

เปลือกใช้เมื่อปลา เนื้อไม้ทำไม้อัด ทำเครื่องเรือน ใบอ่อนเป็นอาหาร ใบแก่แก้ท้องร่วง เมล็ดเป็นยาขับลม ใช้แก้อาการจุกเสียด แก้ไอในเด็ก

ชัยพฤกษ์

Cassia fistula Linn.

LEGUMINOSAE

กุ่มพะ, กุ่ม, ลมแล้ง, ราชพฤกษ์, วัลลภสีดก, ลักลฤษ

ไม้ต้นขนาดเล็กลงขนาดกลาง สูงถึง 15 เมตร เปลือกเรียบเกลี้ยง สีเทาอ่อนหรือสีเทาอมน้ำตาล สีเทาอมขาวหรือสีนวล ใบประกอบมีใบย่อย 3-8 คู่ รูปป้อมรูปไข่หรือรูปขอบขนานแกมไข่ กว้าง 4-8 ซม. ยาว 7-15 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมน เนื้อเกลี้ยงค่อนข้างบาง ดอกสีเหลืองออกเป็นช่อตามง่ามใบ ห้อยย้อยลง ช่อดอกค่อนข้างโปร่ง ยาว 20-45 ซม. ออกดอกในขณะผลัดใบหมดหรือมีใบอยู่เพียงเล็กน้อย ผลเป็นฝักรูปทรงกระบอก ยาว แขนงห้อยลงจากกิ่ง เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2.5 ซม. ผิวเกลี้ยงไม่มีขน ฝักสีน้ำตาลเข้มเกือบดำหรือออกสีดำ เมล็ดรูปมนแบนสีน้ำตาลเป็นมัน กว้าง 5 มม. ยาว 8 มม.

มักขึ้นอยู่ตามป่าเบญจพรรณแล้งทั่วไป มีมากทางภาคเหนือ และนิยมปลูกเป็นไม้ประดับ

ประโชชน์ รากฝนทาร์กษาจี้กลาก และเป็นยาระบาย รากและแก่นเป็นยาขับพยาธิ เปลือกและ
ใบบดผสมกันใช้ทาฝีและเม็คฝิ่นตามร่างกาย ใบต้มรับประทานเป็นยาระบาย ฆ่าพยาธิ ดอกแก่ใช้ เป็นยา
ระบาย ฝัก-เนื้อในฝักใช้รับประทานเป็นยาระบาย ช่วยบรรเทาอาการแน่นหน้าอก ฟอกหรือชำระน้ำดี
แก้ลมเข้อและขัดข้อ มีรสหวาน รับประทานเป็นอาหาร

การขยายพันธุ์ โดยการ ใช้เมล็ด

ไซหิน

Tadehagi godefroyanum Ohashi

FABACEAE

ต่างหมอง

ไม้พุ่ม ลำต้นสูง 1.5-3 เมตร ใบประกอบชนิดมีใบย่อยใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปไข่แกม
ขอบขนาน กว้าง 5-8 ซม. ยาว 12-15 ซม. แผ่นใบสีเขียวแกมเทา ก้านใบแผ่เป็นกรีบ ดอกช่อออกที่ปลาย
กิ่งรูปดอกถั่ว กลีบดอกสีม่วงแดง ผลเป็นฝักแบนคอคเป็นข้อๆ

ชาวบ้านใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ไอเจ็บ มีเลือดออกทั้งทางปากและทวารหนัก

แดง

Xylia kerrii Taub. var. *kerrii* Nielsen

LEGUMINOSAE

กร้อน, กร้าง, เพ็ช, ตะครอม

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 25 เมตร ลำต้นค่อนข้างเปลาตรงหรือเป็นปุ่มปม เรือนยอด
รูปทรงกลมหรือเตกกิ่งไม่เป็นระเบียบ สีเขียวออกแดง เปลือกสีเทาปนเขียวถึงน้ำตาลแดงหรือสีเทาอม
แดง เรียบหรือแตกลอนเป็นแผ่นบางๆรอบๆลำต้น เปลือกในสีแดงเรื่อๆ ใบเป็นแบบขนนกสองชั้น แต่
ละห่อมี 4-5 คู่ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน เรียวและปลายโค้งงอ สีน้ำตาลอมเทา ผิวเรียบ ดอกสีเหลือง กลิ่น
หอม ออกเป็นช่อกลมๆคล้ายดอกกระดินเทศ ผลแบนมีหลายเมล็ด

ขึ้นอยู่ทั่วไปในป่าเบญจพรรณแล้งและขึ้นทางภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ตอนเหนือ

ประโยชน์ แก่นใช้ผสมยาแก้ทางโลหิตและโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากไม้แดง แก้พิษโลหิต และอาการปวดอึดเสบของฝีต่างๆ ขับพิษไข้กาฬ เปลือกมีรสฝาด ใช้สมานธาตุ ดอกผสมยาแก้ไข้ บำรุงหัวใจ

กะโหลก Ebony

Diospyros rhodocalyx Kurz

EBENACEAE

โก, นมจิว, มะโก, มะอ้านไฟผิ, ตะโก

ไม้ต้นสูงได้ถึง 15 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่กลับหรือรูปวงรี กว้าง 2.5-7 ซม. ยาว 3-12 ซม. ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้เป็นช่อ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปคนโทหรือรูปไข่ สีขาวนวล ดอกตัวเมีย เป็นดอกเดี่ยวลักษณะคล้ายดอกตัวผู้แต่มีขนาดใหญ่กว่า ผลสตรูปลูก มีขนละเอียดและกลีบเลี้ยงติดอยู่

ตำรายาไทยใช้เปลือก ต้น และแก่น บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง รักษาโรคกามตายค้าง เป็นยาอายุวัฒนะ ขับระดูขาว หรือต้มกับเกลืออมรักษารำมะนาด (อาการเหงือกบวม ปวด) แก้ปวดฟัน ผลแก้ท้องร่วง กลิ่นไส้ ขับพยาธิ แก้บวม ฝีและแผลเปื่อย เปลือก-ผลเผาเป็นถ่าน เช่นน้ำกินขับระดูขาว ขับปัสสาวะ ยาพื้นบ้านใช้เปลือก-ต้นผสมกับเปลือกทิงถ่อน หัวเห็ดหมู เมล็ดข่อย ผลพริกไทยแห้ง (ชาวบ้านนิยมเรียกเมล็ด) และเอาบระเพ็ด อย่างละเท่ากัน คองเหล้าหรือต้มน้ำดื่ม เป็นยาอายุวัฒนะ

การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด

ตะขบไทย

Flacourtia rukam Zoll & Mor.

FACOURTIACEAE

ตะขบไทย, ครบ, กือกู, มะแคว้นควาย

ไม้ต้นขนาดกลาง แตกกิ่งก้านสาขาที่เรื้อนยอดของต้น ใบมีสีเขียว ใบกลมคล้ายกับใบพุทรา ผลกลมขนาดเท่ากับลูกพุทรา มีรสหวานแต่จะฝาดเล็กน้อย ผลสุกสีแดง

การขยายพันธุ์ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด ส่วนที่ใช้ ราก เนื้อ ไม้

สรรพคุณ รากนำมาปรุงเป็นยาขับเหงื่อ เป็นยาขับเสมหะและอาเจียร ซึ่งมีรสฝาดเล็กน้อย เนื้อไม้ใช้ทำยาแก้ท้องร่วง แก้บิด ผูกเลือด มีรสฝาด

ถิ่นที่อยู่ จะพบทะเลขม โทงนี่ เต็มเมฆา อม

ตะคร้อ

Schleichera oleosa Merr.

SAPINDACEAE

กาซ้อง, ค้อ, ตะค้อ, เคาะโจ๊ก, โจ๊ก, มะโจ๊ก, ตะคร้อไข่, ปั้นรั้ว, ปั้นโรง, มะเคาะ, คอฮัม, เคาะ

ไม้ต้นขนาดกลางถึงใหญ่ สูงประมาณ 15-25 เมตร ไม่ผลัดใบ แตกกิ่งต่ำ ลำต้นต้นมักบิดเป็นปุ่มปมและพูกอน เรือนยอดทรงรูปไข่ทึบ เปลือกสีน้ำตาลอมเทา แตกเป็นสะเก็ด ใบประกอบ ใบย่อยรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับผิวเกลี้ยง ดอกสีขาวออกเป็นช่อ เหนือรอยแผลใบตามกิ่งเล็ก ช่อดอกจะห้อยลง ผลกลมสีน้ำตาล มี 2-3 พู เมล็ดสีดำเป็นมัน มีเนื้อเยื่อใสๆหุ้ม

ขึ้นในป่าเบญจพรรณทั่วไป

การขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

ประโยชน์ เปลือกใช้เป็นยาสมานท้อง แก้ท้องร่วง เมล็ดให้น้ำมันสำหรับแก้ท้องร่วง ผลสุกรับประทานเป็นอาหารได้

ตาลโตนด Pamyra Palm, Lontar Palm

Borussus flabellifer Linn.

PALMAE

ตาล, มั๊กตาล, บักตาล

ลำต้นเดี่ยว สูงประมาณ 20 เมตร เรือนยอดทึบ ลำต้นมีผลดก โคนขยายใหญ่ เปลือกเห็นด้ามเป็นปล้อง เพราะใบที่หลุดออก ใบประกอบกว้าง 2.5-3 ซม. ก้านใบแข็งและหนา ยาว 1-1.5 เมตร มีเหลี่ยมตามขอบก้านใบ ดอก คอกตัวผู้และตัวเมียอยู่แยกกันบนละต้น ชอคตัวผู้ยาว 1.5-2 เมตร แตกกิ่งก้านสาขา กลีบเส้น 3 กลีบ กลีบดอก 3 กลีบ ผลก่อนข้างกลมขนาดใหญ่ สีเหลือง เมื่อสุกสีม่วงดำ ส่วนของกลีบเลี้ยงขยายใหญ่และติดที่ขั้วผล มี 3 เมล็ด ห่อหุ้มด้วยใยและเนื้อสีเหลืองสก

ถิ่นกำเนิด ศรีลังกา อินเดีย ชอบแดด ออกดอกตลอดปี

ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

ประโยชน์ อินเดียมัยโบราณใช้จารคั่วอักษรลงบนใบแทนกระดาษ ใช้มุงหลังคา ตานตะกร้า ทำเสื่อ ฯลฯ ช่อดอก (งวงตาล) น้ำตาลที่ได้จากการปาดและนวดทำเครื่องคั้นผสมน้ำตาล ผลแก่ใช้เนื้อหุ้มเมล็ดทำขนม เนื้อในเมล็ดอ่อน (ลูกตาล) รับประทานได้ จาวตาลเชื่อมเป็นของหวาน

คูนกาขาว

Strychnos nux-blanda A.W. Hill

LOGANIACEAE

ขี้กา, มะติง, มะติงต้น, มะติงหมาก

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 25 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม รูปไข่ กว้าง 8-10 ซม. ยาว 10-14 ซม. ดอกช่อออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว ผลสด รูปทรงกลมขนาดใหญ่กว่าพญามูลเหล็ก เมื่อสุกสีส้ม เมล็ดกลมแบนคล้ายกระดุม

ตำรายาไทยใช้รากแก้ไข้มาลาเรีย ผ่นน้ำกิน และทาแก้แอกเสบจากงูกัด แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ใบตำพอกแก้ฟกบวม ยาพื้นบ้านใช้รากผสมกับต้นกำเพงเจ๊กชั้น รากชะมวง และรากปอคอน ต้มน้ำดื่มเป็นยาระบาย ต้นต้มน้ำดื่มหรือฝนทา แก้ปวดตามข้อ แก้แอกเสบจากงูกัด เปลือกต้นผสมกับผลปอพรานและเหง้าคองคิงกลูกข้าวให้สุนัขกินเป็นยาเบื่อ ในกรณีแก้แอกเสบจากงูพิษกัดอาจใช้สมุนไพรก่อนแล้วรีบนำส่งโรงพยาบาล

การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด

ถั่วแระ Angola Pea, Congo Pea, Pigeon Pea

Cajanus cajan (Linn.) Millsp.

FABACEAE

ถั่วแม่ตาห, ถั่วแระ, มะแฮะ, มะแฮะต้น, ถั่วแฮ

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรงสูง 1-3.5 เมตร ใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย 3 ใบเรียงสลับใบย่อยรูปขอบขนานแกมใบหอก ผิวใบทั้งสองด้านมีขน กว้าง 1-3.5 ซม. ยาว 1.5-10 ซม. ดอกช่อออกที่ซอกใบ รูปคอกถั่ว กลีบดอกสีเหลือง มีขอบสีน้ำตาลแดง ผลเป็นฝักแบนยาวเป็นห้องๆ

ตำรายาไทยใช้รากและเมล็ดขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะเหลืองหรือแดง แก้ไข้ ฉอนพิษ ต้นและใบขับลมลงเบื้องต่ำ รักษาโรคเส้นเอ็นพิการ (ความผิดปกติของเส้นเอ็นและกล้ามเนื้อมักมีอาการเจ็บต่างๆ เมื่อยเสียว ไปทุกเส้น ทั้งตัว ทั้งหน้าตาถึงศีรษะ) ใบแก้ไข้ แก้ท้องเสีย น้ำต้มกินจากใบใส่แผลในปากหรือหู ยาพื้นบ้านใช้ทั้งต้นหนึ่งกำมือต้มน้ำดื่มครั้งละ 1 ถ้วย วันละ 3 ครั้ง รักษาอาการตกเลือด ใช้ต้บระดู การทดลองพบว่าสารสกัดเมล็ดมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด

หนามแดง Karanda, Carunda, Christ's Thorn

Carissa carandas Linn.

APOCYNACEAE

มะนาวไม้ผู้โห้, มะนาวโห้, หนามขี้แฮด, หนามแดง

ไม้พุ่ม สูง 2.5-3 เมตร ทุกส่วนมียางสีขาว ลำต้นและกิ่งมีหนามแหลม ยาว 2-5 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้ามรูปไข่กลับ กว้าง 3-4 ซม. ยาว 4-7 ซม. ปลายมนหรือเว้าเข้าเล็กน้อย โคนกลม ผิวด้านบนเป็นมัน ดอกสีขาวหรือชมพู มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกเป็นช่อสั้นที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ มีขน กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 1.5-2 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. เกสรตัวผู้ 5 อัน ติดอยู่ด้านใน ผลรูปมนรี กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 1-2.5 ซม. ผลดิบมีน้ำขามาก ผลสีขาวอมชมพู เมื่อสุกสีม่วงดำ

ถิ่นกำเนิด แอฟริกา เอเชีย ออสเตรเลียเขตร้อน พบขึ้นตามป่าเบญจพรรณ ออกดอกตลอดปี ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ตอนกิ่ง

ประโยชน์ รากเป็นยาขับ เจริญอาหาร ใบสดใช้แก้เจ็บคอ แก้ท้องเดิน เนื่องจากมีสารแทนนิน ผลแก้จืดมีวิตามินซี รับประทานป้องกันและรักษาโรคโลหิตจาง เป็นอาหาร ทำแยม คองแกลีรับประทาน

นิโครธ Banyan Tree

Ficus tinctoria Forst. f. *subsp. gibbosa* Corner

MORACEAE

กร่าง, ไธ

ไม้ต้นสูง 20-30 เมตร ทุกส่วนมียางสีขาว มีรากอากาศมาจากกิ่ง ใบ ใบเดี่ยวออกเวียนสลับ รูปไข่หรือรูปใบหอก ใบหน้าคล้ายแผ่นหนัง มีขนนุ่มทั้งสองด้าน กว้าง 7-14 ซม. ยาว 10-20 ซม. ปลายและโคนมน ก้านใบยาว 4.7 ซม. ดอกสีนวลออกเป็นช่อตามข้อใบบริเวณปลายกิ่ง แยกเพศขนาดเล็กจำนวนมากอยู่ภายในฐานรองดอก รูปกลมคล้ายผล ผลรวมรูปกลมประมาณ 1 ซม. เมื่อสุกสีแดง

ถิ่นกำเนิด อินเดีย ปากีสถาน

ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

ใบโรยแก้ท้องเดิน ยาผงใช้ลดน้ำตาลในเลือด ขางแก้บิด ท้องเดิน ผลรับประทานได้ เมล็ดเป็นยาเย็นและยาบำรุง

นมควาย

Uvaria rufa Blume

ANNONACEAE

นมแมว, นมวัว, พิพาน, บุงหงาใหญ่

ไม้เลื้อยที่มีขนเป็นกระจุกรูปดาว แต่ถ้าแก่ผิวเกลี้ยงไม่มีขน มีสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวออกเรียงสลับกัน ใบรูปไข่รี ปลายใบแหลมและเป็นติ่ง โคนใบมนหรือเว้าเป็นรูปหัวใจ ด้านหลังใบสาบมือ เส้นกลางใบมีขน และท้องใบมีขนสีน้ำตาลแดง ใบกว้าง 1-1.5 นิ้ว ยาว 2-4 นิ้ว ก้านใบยาวครึ่งเซนติเมตร จะแตกคอกออกตามกิ่งหรือตามง่ามใบ ช่อหนึ่งจะมีคอกอยู่ 2-3 คอก คอกมี 6 กลีบ แบ่งคอกเป็น 2 ชั้น ลักษณะของคอกจะเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย มีสีแดงอมม่วงตามกลีบคอก และมีขนสีน้ำตาล มีกลิ่นหอม ผลรูปไข่อยู่รวมกันเป็นกระจุกประมาณ 2-6 ผล ผิวขรุขระและมีขนอ่อนๆปกคลุม ผลยาวประมาณ 1-1.5 นิ้ว มีเมล็ดรูปไข่สีน้ำตาลเป็นมันจำนวนมาก เรียงเป็น 2 แถว

การขยายพันธุ์ เป็นไม้กลางแจ้งขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

สรรพคุณ ผลรับประทานได้ จะมีรสหวาน และถ้านำมาตำผสมกับน้ำจะเป็นยาแก้ผดผื่นคันตามตัว เมื่อกินยาเย็นนอนพิษ เนื้อไม้และรากนำมาต้มรวมกันจะเป็นยาแก้ไข้กลับหรือไข้ต่ำ และเป็นยาเนื่องจากทานของแสลงเป็นพิษเข้าไป รากเป็นยาบำรุงน้ำนม แก้โรคหอมเหง้าของสตรีที่คลอดบุตรและอยู่ไฟไม่ได้

ถิ่นที่อยู่ พบขึ้นในบริเวณนี้้อยู่ตามป่าดิบแล้ง หรือป่าผลัดใบทั่วไป

นมน้อย

Polyalthia evecta (Pierre) Finet & Gagnep.

ANNONACEAE

น้ำเต้าแตง, นำน้อย, ต้องแตง

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-1 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับรูปขอบขนานหรือรูปวงรี กว้าง 2-4 ซม. ยาว 6-12 ซม. ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลือง ผลกลุ่มมีหลายผลย่อยรวมเป็นช่อ ผลย่อยรูปทรงกลม ผลสุกสีน้ำตาลแดง

ซาฟีนบ้าน ใช้รากต้มน้ำดื่มแก้กล้ามเนื้อท้องเกร็ง บำรุงน้ำนม

น้อยหน่า Sugar Apple, Sweetsop, Custard Apple

Annona squamosa Linn.

ANNONACEAE

หมักเขียบ, ลาหนัง, มะนอแน่, มะแน่, หมอกถั่วแซ, มะอองจำ, มะโองจำ, เตียบ

ไม้ต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านสาขาออกเป็นก้านเล็กๆ ผิวเกลี้ยง สีเทาอมน้ำตาล ลำต้นสูงประมาณ 8 เมตร ใบเดี่ยวเรียงแบบสลับ ใบรูปรี ปลายและโคนใบแหลม กว้าง 1-2.5 นิ้ว ยาว 3-6 นิ้ว สีเขียว ก้านใบยาว 0.5 นิ้ว ดอกเดี่ยวๆ อยู่ตามง่ามใบ ดอกจะห้อยลงมีกลีบดอก 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ กลีบชั้นในจะสั้นกว่าชั้นนอก สีเหลืองอมเขียว กลีบเลี้ยงมี 3 กลีบ เกสรตัวผู้และเกสรตัวเมีย ดอกมีจำนวนมาก ผลรูปกลมป้อมประมาณ 3-4 นิ้ว ผิวขรุขระเป็นช่องกลมมน ซึ่งในแต่ละช่องนั้นภายในจะเป็นเนื้อสีขาว และมีเมล็ดสีดำหรือน้ำตาลเข้ม เนื้อในรับประทานได้มีรสหวาน เปลือกผลสีเขียว แต่ถ้าสุกตรงขอบช่องมนั้นจะออกสีขาว และบีบดูจะนุ่มๆ

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นได้ดีในดินทุกชนิด แต่จะไม่ชอบอยู่ในที่มีน้ำขัง ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

สรรพคุณ ผลซึ่งนำมาใช้ได้ 2 อย่าง คือ ถ้าเป็นผลดิบจะเป็นยาแก้พิษงู แก้ฝีในคอ กลาก กลีออนฆ่าพยาธิ ผิวหนัง และผลแห้งแกงูสวัด เริม แก้ฝีในหู แต่ถ้าเป็นเปลือกก็ยังแก้พิษงูได้ด้วย เมล็ดเป็นยาฆ่าพยาธิตัวจิ๋ว ฆ่าเหา และแก้บวม รากเป็นยาระบายทำให้อาเจียนและแก้พิษงู อ่อนพิษเมื่อเมา ใบแก้ขับพยาธิไล่ได้ ฆ่าเหา แก้หิด แก้กกลากเกลื้อน และแก้ฟกบวม เปลือกต้นเป็นยาสมานลำไส้ สมานแผล แก้ท้องร่วง แก้พิษงู แก้ร้มนะโรค ขี้เผือกสมาน

ถิ่นกำเนิด อยู่ในแถบอเมริกากลางและใต้ แต่จะพบอยู่ทั่วไปในเขตร้อน ในประเทศไทยปลูกมากทางภาคกลางและตะวันออกเฉียงเหนือ

คำรับชา

1. เป็นโรคกลากเกลื้อนและเหา ให้นำเอาใบน้อยหน้าสดมากั้นเอาแต่น้ำและพอกหัวภายใน 7 วัน กลากเกลื้อนและเหาก็จะหาย

2. เป็นเหา ซึ่งมีวิธีรักษาอยู่ 2 วิธี คือ นำใบน้อยหน้าประมาณ 3-4 ใบ มาคหรือตำให้ละเอียดแล้วคลุกกับเหล้า 28 ดีกรี กลูกให้เข้ากันจนได้กลิ่นน้อยหน้า แล้วนำมาเทหัวให้ทั่ว เอาผ้าคลุมไว้สัก 10-30 นาที แล้วเอาผ้าออก ใช้หัวสาง เหาก็ตกลงมาทันที วิธีที่สองนำใบน้อยหน้า 7-8 ใบ มาตำให้ละเอียดแล้วผสมกับน้ำทาหัวทั้งไว้สักครู่แล้วล้างออก ซึ่งจะช่วยให้ไข่ฝ่อและฆ่าเหาได้

เบน

Strychnos oxillaris Colebr.

LOGANIACEAE

เบนขอ, หนามเข็ม, ขวากไก่

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ใบดกแน่นและหนาทึบ เป็นไม้ร่มได้ดีมาก ออกดอกในราวเดือนเมษายน

สรรพคุณ ใบ เปลือก แก่น ใช้ต้มเป็นยารักษาอาการปวดเมื่อยตามตัว รักษาโรคพิษเห็บขา รักษาอาการเข้าข้อและเส้นเอ็นพิการ

ถิ่นที่อยู่ พรรณไม้นี้มักเกิดขึ้นตามโคกเนินในป่าทั่วไป มีมากที่สุดที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จะมีอยู่ประมาณห้าหมื่นต้น

88
SB
357
.T5
@ 681

ปฐ

Alangium salviifolium Wang.

ALANGLACEAE

ปฐ, ปฐ, ผอ, ฐ, ปฐ, มะเกลือคา, มะตาปู

ไม้พุ่มขนาดกลาง ลำต้นและกิ่งก้านเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อย บริเวณที่เป็นกิ่งอ่อน ใบรูปรี โคนใบแคบแหลม ปลายใบแหลมหรือมีติ่งแหลมออกมา ขอบใบเรียบ ท้องใบจะมีเส้นใบประมาณ 1-3 นิ้ว ยาว 1.7-6 นิ้ว ก้านใบยาวประมาณ 0.5-6 นิ้ว ดอกออกรวมกันเป็นกระจุกสีขาวนวลหรือสีเหลืองอ่อน มีกลีบรองกลีบดอก และกลีบดอกประมาณ 5-7 กลีบ ส่วนโคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นท่อรูปกรวย ส่วนปลายกลีบแยกออกเป็นแฉก ขนาดยาว 0.2-0.5 ซม. ดอกมีขนประปราย ผลรูปรีมีขนาดยาว 1.5 ซม. กว้างประมาณ 0.9 ซม. มีสีเทา ปลายผลมีกลีบรองกลีบดอกอยู่ และกลางผลมีสันแข็งตลอดความยาว

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง มีการขยายพันธุ์ด้วยการใช้เมล็ด

สรรพคุณ เปลือกลำต้นจะมีรสฝาด นำมาต้มเอาน้ำกินใช้เป็นยาแก้จุกเสียด ท้องร่วง บำรุงธาตุไฟ แก้หอบหืดและแก้ไข้ เป็นต้น เปลือกรากสดนำมาตำให้ละเอียด ใช้เป็นยาพอก หรือกินเอาน้ำล้างแผล แก้โรคผิวหนัง เมื่อใช้ต้มรับประทานเป็นยาแก้พิษ ยาทำให้อาเจียน ขาระบาย และเป็นยาช่วยขับพยาธิ บำบัดอาการเป็นไข้ และขับเหงื่อได้ เป็นต้น

ถิ่นที่อยู่ ปฐเป็นพรรณไม้ที่มักพบตามบริเวณป่าโปร่งของประเทศที่มีอากาศร้อน

พิกุล Bellet Wood

Mimusops elengi Linn.

SAPOTACEAE

พิกุลป่า, กุล, แก้ว, ชางดง

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ แผ่กิ่งก้านสาขาออกเป็นพุ่มกว้าง ตรงส่วนยอดของลำต้น พิกุลนอกจากจะสวยทางดอกแล้ว ใบของพิกุลก็สวยเช่นกัน และมีใบดก ทำให้ดูต้นหนาทึบให้ร่มเงาได้ด้วย ใบมีลักษณะเป็นรูปมนรี ตรงปลายแหลม ใบจะเป็นสีเขียวและเป็นมันเลื่อม มีความยาว 12-14 ซม. ดอกจะเล็กเป็นสีขาวนวล กลีบหอมมาก ดอกพิกุลจะบานในตอนใกล้รุ่ง ถึงแม้ว่าดอกนั้นจะแห้งหล่นลงจากต้นแล้วกลิ่นก็ยังหอม ไม่สร่าง กนรุ่นปู่ย่าเรานิยมเก็บดอกแห้งมาไว้เนิ่นสุ่เสื่อผ้าเพื่อให้มีกลิ่นหอม

การขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

สรรพคุณ ใบใช้เป็นยาฆ่าเชื้อแกมโรค ทำบุหรี รักษา asthma ดอกใช้เป็นยาบำรุงหัวใจ ยาแผนโบราณใช้เข้ายาหอมบำรุงหัวใจ เป็น 1 ในเกสรทั้ง 5 ทั้ง 7 และทั้ง 9 นอกจากนี้ยังใช้แต่กลั่นเข้าเครื่องยาไทย รักษาลม ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มชื้นใจ กระพี้ใช้รักษาเกลื้อน เก้านจะมีกลิ่นหอม ใช้ทำเป็นยาบำรุงหัวใจ รักษาอาการไข้ รากใช้เป็นยาขับเสมหะ รักษาลม เปลือกจะมีรสฝาด นิยมทำเป็นยาต้มเอาน้ำอมบ้วนปาก รักษาโรคเหงือกอักเสบ ทำให้ฟันทน เมล็ดนำไปทำให้ละเอียดใช้เป็นยาขับปัสสาวะ ยาเหน็บทวารหนักเด็ก รักษาอาการท้องผูก นอกจากนี้ยังเป็นสมุนไพรอีกด้วย

ถิ่นที่อยู่ พรรณไม้ชนิดนี้มักพบขึ้นตามป่าดิบชื้นทั่วไปในประเทศที่มีอากาศร้อน หรือปลูกเป็นไม้ประดับตามวัดวาอารามต่างๆ และตามสวนพฤกษาก

พูทริ Ccmaron jujube, Chinese jujube, Ger : Vrust beeve, Fr : Jujube

Zizyphus jujuba Mill

RHAMNACEAE

มะกั่วคดอย, มะดัน, นางงุ้มต้น, หมากกิน, หลวง มะท้อง, มะตอง, มะดันต้น, มั่งอั้ง, พุดชา,
หมากกิน

ไม้ต้นขนาดกลาง มีความสูงประมาณ 30 ฟุต ใบประมาณ 1 นิ้ว ตามลำต้นและกิ่งก้านมีหนาม ดอกออกเป็นช่อเล็กๆสีเหลือง มีกลิ่นเหม็นมาก ผลกลมโตเท่าผลมะไฟ บางชนิดปลายผลแหลมคล้ายผลละมุดไทย บางชนิดก็มีรสหวานมาก บางชนิดก็มีรสเปรี้ยวและฝาดต่างกกัน

การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด

สรรพคุณ เปลือกจะมีรสฝาด ใช้ต้มกินรักษาอาการท้องร่วงและอาเจียน เมล็ดใช้เผาไฟป่นทำเป็นยารักษาทางซีกของเด็ก หรือใช้ตำผสมหัวเด็กรักษาอาการหวัด กัดจุกเวลาเข้านอน นอกจากเปลือกและเมล็ดแล้วพุดชาทั้ง 5 ยังมีรสฝาดเฟื่อน ใช้รักษาอาการบวม รักษาพยาธิ ฝีทั้งปวง อาการลงท้อง และอาการตกเลือด อื่นๆ ในพม่าใช้ผลในการรักษาอาการไอ เปลือกใช้รักษาอาการท้องเดิน รากใช้รักษาอาการไข้ และใบใช้รักษาพิษแมลงสัตว์กัดต่อย และในเกาหลียังใช้เมล็ดเป็นยานอนหลับและยาเสพติด ส่วนจีนนั้นใช้ผลหรือเมล็ด ใบ เปลือก เนื้อไม้ และราก ในทางยา

ถิ่นที่อยู่ พรรณไม้ชนิดนี้เป็นพรรณไม้พื้นเมืองของเอเชีย และได้นำไปปลูกในประเทศจีน ตามฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ในแคลิฟอร์เนีย และอะลาบามา

เพกา

Oreoxylum indicum Vent.

BIGNONIACEA

มะลิคินไม้, มะลิคินไม้, ฉิดไม้, หมากฉิดก้าง, หมากฉิดข้าง, ฉิดฟ้า, เบโก,

กาโต้โค้ง, คอถ๊ะ, ต้อกถ๊ะ, ดูแก

ไม้ต้นผลัดใบ สูงประมาณ 4-20 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีรูขุมขนอากาศกระจายทั่วไป ส่วนเปลือกเรียบเป็นสีเทา หรือแตกออกเป็นรอยตื้นๆ เล็กน้อย หรือมีรอยแผลเป็นขนาดใหญ่ที่เกิดจากใบที่ร่วงหล่นไปแล้ว ใบประกอบแบบขนนกประมาณ 2-3 ชั้น มีใบเดี่ยวตรงปลายก้าน และจะเรียงตรงข้ามชิดกันเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง ใบย่อยจะมีลักษณะรูปไข่หรือรูปขอบขนาน กว้าง 3-9 ซม. และยาว 4-14 ซม. ปลายใบจะแหลม ขอบใบเรียบ โคนใบสอบกลมหรือคล้ายรูปไต มักจะเบี้ยว ก้านใบยาว 0.5-2 เมตร ดอกออกเป็นช่อใหญ่ ตรงช่อดอกกลีบรองกลีบดอกยาว 2.4 ซม. เชื่อมติดกันเป็นรูปทรงกระบอก เมื่อเป็นผลกลีบดอกมีเนื้อแข็งและหนา ภายนอกจะเป็นสีม่วงแดงหรือน้ำตาลคล้ำ ส่วนภายในจะเป็นสีเหลืองเปรอะๆ หรือสีชมพู ตรงโคนจะเชื่อมติดกันรูปลำโพง บริเวณปากลำโพงด้านในนั้นจะเป็นสีขาวอมเหลืองหรือสีขาวอมเขียว เกสรตัวผู้ 5 อัน และจะติดกับช่อดอก โคนก้านมีขน เกสรตัวเมีย 1 อัน เกสรตัวเมียยาว 4-6 ซม. สีม่วงคล้ำ ผลเป็นฝักแบนและยาวมีลักษณะคล้ายรูปดาบยาว 45-120 ซม. มักจะห้อยระย้าอยู่เหนือเรือนยอด เมล็ดมีลักษณะแบน มีปีกบางใส เมล็ดกว้าง 2.5-4 ซม. และยาว 9 ซม.

การขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด และควรปลูกในฤดูฝน

สรรพคุณ เปลือกใช้เป็นยาสมานแผล ทำให้น้ำเหลืองเป็นปกติ ขับน้ำเหลืองเสีย ขับเลือด บำรุงเลือด ขับพิษเลือด รักษาเสมหะ จุกคอ ขับเสมหะ รักษาอาการจุกเสียด เปลือกคั้นใช้ตำกับเหล้าใช้พ่นตัว แทนการสูบบุหรี่ เปลือกผสมกับน้ำสุราใช้เป็นยาแก้ปวดประสะพิษขางชนิดเม็ดเหลือง รักษาละอองขึ้นใน

ปาก คอ ลิ้น รักษาละอองไข้ รักษาขางเด็ก รักษาอาการปวดฝี ใช้ทา รักษาอาการฟกบวม เปลือกสดผสมน้ำส้มใช้รักษาอาการอาเจียนไม่หยุด รักษาโรคบิด หรือจะใช้เปลือกเพกาใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่นๆ รักษาโรคนาน้ำ โรคยาหวาน เปลือกนำไปต้มกับสมุนไพรหลายๆชนิด แยกเอาแต่น้ำมันมาทาเพื่อรักษาองคสูตร รักษาโรคริดสีดวงทวารหนัก ทวารเบา บรรเทาอาการฟกบวมและอาการคัน เมล็ดใช้เป็นยาขับถ่าย ส่วนเมล็ดใช้เป็นยาระบาย เป็นยารักษาอาการไอ ขับเสมหะ ฝักอ่อนใช้เป็นยาบำรุงธาตุและใช้ขับผายลม รากจะมีรสฝาดเย็น ขมเล็กน้อย ใช้เป็นยาบำรุงธาตุ เจริญอาหาร ทำให้เกิดน้ำย่อยอาหาร รักษาโรคบิด ท้องร่วง รักษาโรคใช้สันนิบาต และรักษาอาการอักเสบฟกบวม ให้ใช้รากฝนกับน้ำปูนทา นอกจากนี้ยังใช้ใบ ดอก ราก ลำต้น รวมกัน จะมีรสฝาดเย็น ใช้เป็นยาสมานแผล อาการอักเสบบวม รักษาโรคท้องร่วง ไร่ ใช้เพื่อลมเพื่อเลือด และรักษาน้ำเหลืองเสีย

ถิ่นที่อยู่ พรรณไม้มีมากขึ้นตามที่โล่งบริเวณชายป่าดิบและไร่ร้างทั่วไป

ข้อมูลทางคลินิกและทางเภสัชวิทยา

1. การทดสอบฤทธิ์ในการต่อต้านมาลาเรียมีผลยังไม่แน่นอน นอกจากนี้ยังพบว่าสารสกัดจากรากและผลนั้นไม่มีพิษต่อเซลล์มะเร็งชนิด CA-9KB ส่วนสารสกัดจากเปลือกต้นและผลด้วยอัลกอฮอล์ และสารสกัดจากรากด้วยอัลกอฮอล์ไม่เป็นพิษต่อหนูถีบจักร เปลือกนั้นมีฤทธิ์ช่วยลดอาการอักเสบเนื่องจากฝีได้
2. ส่วนผลนั้นนำมาสกัดด้วยอัลกอฮอล์กับน้ำ จะมีฤทธิ์ในการยับยั้งการบีบตัวของกล้ามเนื้อเรียบ
3. เปลือกเพกานันได้ทำเป็น paste ใช้ในการฆ่าพยาธิ
4. มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและรักษาอาการแพ้ (Antiinflammatory and Antiallergic) พบว่ามีสารสกัดจากเปลือกสามารถลดการซึมผ่านหลอดเลือด (vascular permeability) ทำให้ลดการอักเสบบวมใหญ่ที่ถูกกระตุ้นให้อักเสบ โดยโปรตีนจากไข่ ฟอร์มาลิน และฮิสตามีน แต่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการซึมผ่านหลอดเลือดในหนูที่ถูกกระตุ้นด้วยซีรัมจากม้า หรือไซลีน (xylene) นอกจากนี้สารที่สกัดได้จากเปลือกนั้นยังมีฤทธิ์ต้านการแพ้ด้วย

มะกรูด: Leech lime, Mauritius, Percupine Orange

Citrus hystrix DC.

RUACEAE

มะขูด, มะนูน, ต้นกรูด, ต้นน้ำผี

ไม้ต้น สูงถึง 8 เมตร ลำต้นและกิ่งมีหนาม ใบประกอบชนิดคอรูปร่าง มีใบย่อย 1 ใบ ออกสลับรูปไข่ กว้าง 3.5-5 ซม. ยาว 4-7 ซม. ปลายและโคนมน ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน เหนือก้านใบเป็นแผ่นคล้ายใบ คล้ายใบเป็น 2 ตอน ดอกสีขาวมีกลิ่นหอม ออกเดี่ยวหรือเป็นช่อ 2-3 ดอกตามซอกใบ กลีบดอก 4-8 กลีบ ร่วงง่าย เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลก่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 3-7 ซม. ผิวขรุขระ ผลสุกสีเหลือง มีหลายเมล็ด

ถิ่นกำเนิด ภูมิภาคมาเลเซีย

ออกดอกตลอดปี

ขยายพันธุ์โดยเมล็ด ตอนกิ่ง

สรรพคุณ ขอค้อเย็น และใบเทศลาดเป็นอาหาร ใบและเปลือกผลเป็นเครื่องเทศ เปลือกผลสดกลั่นให้น้ำมันหอมระเหย ใช้แต่งกลิ่นเครื่องหอม แชมพู สบู่ สุกคมแก๊วงเวียง ผลเชื่อม น้ำในผลมีรสเปรี้ยว ใช้ปรุงอาหาร ทำแชมพู ผลทำยาของ เปรี้ยวเค็ม เป็นยาฟอกเลือด ใช้ถอนมยาน้ำเพื่อกันบูด สารสำคัญคือ น้ำมันหอมระเหย ส่วนใหญ่ประกอบด้วยสาร citronella และ citronellene acetate

มะกอก

Spondias pinnata Kurz

ANACARDIACEAE

กอก, กอกกุ่ม, ใฝ่, กอกหมอง

ไม้ต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 25 เมตร ผิวเปลือกของลำต้นและกิ่งก้านเรียบ ไม่มีขน เปลือกมีสีเทา ใบประกอบมีใบย่อย 3-5 คู่ ใบย่อยแหลม ปลายใบเรียวแหลมมีติ่ง เส้นแขนงใบเป็นเส้นย่อยออกขนานกันเห็นได้ชัด ขนาดของใบกว้าง 1-1.5 นิ้ว ยาวประมาณ 3-3.5 นิ้ว ก้านใบสั้น ดอกออกเป็นช่อตามบริเวณปลายกิ่ง ดอกขนาดเล็ก กลีบดอกและกลีบรองดอกมีอย่างละ 5 กลีบ เป็นรูปขอบขนาน ตรงดอกมีเกสรตัวเมีย ปลายแยกออกเป็น 4 แฉก ผลมีลักษณะเป็นรูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 1-1.5 นิ้ว ยาว 1.5-2 นิ้ว ผลเมื่อสุกหรือแก่เต็มที่มีสีเหลืองอมน้ำตาล

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้ที่มีการขยายพันธุ์ด้วยวิธีการเพาะเมล็ดและตอนกิ่ง

สรรพคุณ เปลือก ใบ ผล ใช้เป็นยาแก้กระหายน้ำ บำรุงธาตุ รักษาโรคเลือดออกตามไรฟัน เป็นยาสมานแผลและห้ามเลือด เปลือกนำมาบดให้ละเอียดแล้วนำมาผสมน้ำใช้ทาถูกล้ามเนื้อที่ปวดและบริเวณข้อที่ปวด เมื่อรับประทานใช้รักษาโรคบิด แก้ร้อนในดับพิษกาฬและสะอึก ใบเป็นยาแก้โรคปวดท้อง น้ำที่คั้นจากใบใช้หยอดแก้ปวดหู เนื้อในผลมีรสชาดฝาด เปรี้ยวเล็กน้อย ทำให้ชุ่มคอ กินเป็นยาแก้โรคบิด กระเพาะอาหารพิการ แก้อาการพิการ เพราะน้ำคั้นไม่ปกติ แก้โรคเลือดออกตามไรฟัน เป็นยาสมานแผลและห้ามเลือด

มะกอกเกลื้อน

Canarium subulatum Guill.

BURSERACEAE

มะกึ่ม, มะเลื่อม, มักเหลียน, โมกเลื่อม, กอกกัน, ชาลัก, มะกอกเกลื้อน, มะกอกเลือด

ไม้ต้น สูงประมาณ 10-15 เมตร ผิวเปลือกลำต้นมีสีน้ำตาล เปลือกมีรอยขางสีขาว ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยมี 2-5 คู่ ใบย่อยรูปไข่หรือรูปหอก ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเบี้ยว มีติ่งหู กว้าง 1.5-4.5 นิ้ว ยาวประมาณ 3.5-7 นิ้ว หลังใบมีขนประปราย ด้านท้องใบเส้นใบชัดเจน ดอกออกเป็นช่อตามบริเวณง่ามใบ มีทั้งช่อดอกเพศผู้และเพศเมีย ช่อดอกเพศผู้ยาว 3-10 นิ้ว ดอกเพศเมียยาว 3-4 นิ้ว กลีบดอกและกลีบรองกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ผลออกเป็นช่อๆหนึ่งมีประมาณ 1-4 ผล ผลรูปไข่หรือรูปกลม กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 2.7-3.5 ซม. บริเวณขั้วผลมีกลีบรองกลีบดอกติดอยู่

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้งที่ทนต่อแสงแดดได้ดี ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ดหรือการตอนกิ่ง

สรรพคุณ ใช้ผลสดหรือผลแห้งนำมาคั้นเอาน้ำรับประทาน หรือใช้ผลแห้งตำให้ละเอียดใช้ขงรับประทานกับน้ำเป็นยาแก้ไอ ขับเสมหะ เป็นต้น ใช้ยางสดนำมาทาใช้ภายนอกแก้ตุ่มคัน และเป็นเครื่องหอม เป็นต้น

ถิ่นที่อยู่ มะกอกเกลื้อนเป็นพรรณไม้ที่มักพบตามบริเวณป่าไม้ผลัดใบ ป่าเบญจพรรณ และตามบริเวณทุ่งหญ้าทั่วไป

มะเกลือ Ebony tree

Diospyros mois Griff.

EBENACEAE

มะเกลือ, มะเกือ, ฝึยา, มั๊กเกลือ, หมักเกลือ, มะเกลือ, เกลือ

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เปลือกเป็นรอยแตกสะเก็ดเล็กๆสีดำ กิ่งก้านอ่อนมีขนนุ่ม ประปราย ใบขนาดเล็กรูปไข่หรือรูปรี ปลายสอบแคบเข้าหากัน โคนใบกลมหรือมน ผิวเนื้อใบบาง เกลี้ยง ท้องใบจะเห็นเส้นใบ ใ้ชัด มี 10-15 คู่ กว้าง 0.5-1.5 นิ้ว ยาว 1.5-3 นิ้ว ก้านใบยาว 5-10 มม.

ดอกออกเป็นช่อบริเวณซอกใบ ดอกแยกเพศต่างต้น ดอกเพศผู้มีขนาดเล็ก ช่อหนึ่งมีประมาณ 3 ดอก ส่วนดอกเพศเมียจะออกเป็นดอกเดี่ยว ลักษณะของดอกเหมือนกัน คือ มีกลีบรองกลีบดอกยาว 1-2 มม. โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอกยาวเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. ผิวเรียบเกลี้ยง ผลอ่อนมีเปลือกสีเขียว ผลสุกเต็มที่จะเปลี่ยนเป็นสีดำสนิท

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณ ไม้กลางแจ้ง ทนต่อความร้อนและแสงแดดได้ดี มีการขยายพันธุ์ด้วยการใช้เมล็ด

สรรพคุณ ลำต้นนำมาใช้เป็นยาแก้ชางตานขโมย แก้กระษัย ถ่ายพยาธิไส้เดือน เป็นต้น เปลือก ลำต้นใช้ปรุงเป็นยาแก้เบื่ออาหาร ขับเสมหะ แก้กานขาง แก้โรคกระษัย แก้พิษ และถ่ายพยาธิ เป็นต้น แก่น (แก่นกลางไม้เป็นสีดำ) ใช้ปรุงเป็นยาแก้ลม แก้ฝืนท้อง แก้ชางตานขโมย และแก้กระษัยกล่อน เป็นต้น ใช้รากสดนำมาฝนกับน้ำข้าวข้าวรับประทานแก้ลม แก้อาเจียน เป็นต้น ใช้ผลดิบ (สีเขียว) จำนวน เท่ากับอายุของผู้ป่วย แต่ไม่เกิน 25 ผล (ผู้ป่วยที่มีอายุสูงกว่า 25 ปีขึ้นไปให้ใช้เพียง 25 ผล) ให้นำมาตำให้ละเอียดแล้วใช้ผสมกับน้ำห้วกะทิสดรับประทาน เป็นยาช่วยถ่ายพยาธิไส้เดือน ตัวดีด เส้นค้ำข ปากขอ เป็นยาแก้กระษัยจุก แก้กานขาง เป็นต้น

ข้อห้ามใช้

1. ห้ามใช้กับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปี
2. ห้ามใช้กับสตรีที่ตั้งครรภ์หรือสตรีที่คลอดใหม่ และคนไข้ที่เป็นโรคอื่น
3. ควรระวังอย่าใช้ในปริมาณเกินขนาด
4. คนไข้บางคนอาจเกิดการแพ้ ซึ่งจะมีอาการท้องเดินหรือตามัว ถ้ารุนแรงอาจทำให้ตาบอด ถ้ามีอาการดังนี้ควรนำส่งแพทย์ทันที

ใช้ผลสุก (สีดำ) นำมาใช้ข้อมผ้าให้เป็นสีดำ

ถิ่นที่อยู่ มะเกลือเป็นพรรณไม้ที่มักพบตามบริเวณป่าเบญจพรรณแห้งแล้งทั่วไป

มะกล่ำ

Adenanthera pavonina Linn.

LEGUMINOSAE

ผักอีห่า, ผักห่า

ไม้ขนาดใหญ่ สูง 20-30 เมตร ผลัดใบฤดูแล้ง พบตามป่าชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบผสม ตามป่า
สน ออกดอกเป็นฝัก เมล็ดสีเขียวอ่อน กินเป็นผัก เมล็ดแก่สีแดง เนื้อในเมล็ดกินได้ มีรสมัน ขอค่อนสี
แดง กินเป็นผักหรือใช้ปรุงอาหาร เช่น ต้ม แกง หรือหนึ่งกับปลา รสเข้มเล็กน้อย

มะขาม Tamarind, Indian date

Tamarindus indica Linn.

LEGUMINOSAE

ขาม, ตะลูน, ม่องโกล้ง, มอกล, ตำมอกล, หมากแกลง, ชิงกัก, ทงอ้วยเฮียง

ไม้ต้น สูงถึง 20 เมตร เปลือกหนาขรุขระสีเทาดำ แตกกิ่งก้านสาขามาก ใบประกอบแบบ
ขนนกออกสลับ ใบย่อย 10-20 คู่ ขนาดเล็ก รูปขอบขนานค่อนข้างยาว ดอกสีเหลืองส้มออกเป็นช่อตาม
ซอกใบและปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5
ซม. เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์มี 3 อัน ผลเป็นฝักตรงหรืออ กร้าง 1-2.5 ซม. ยาว 5-15 ซม. เปลือกหนาแข็ง
เพราะสีน้ำตาลหรือน้ำตาลอมเทา เนื้อมีรสเปรี้ยว หวาน มี 3-12 เมล็ด

ถิ่นกำเนิด เอเชียและแอฟริกาเขตร้อน

ออกดอกพฤษภาคมเป็นต้นไป

ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ตอนกิ่ง หรือทาบกิ่ง

ประโยชน์ เปลือกคั้นคั้นกับน้ำหรือน้ำปูนใส แก้ท้องเดิน เนื้อไม้ใช้ทำเชือก ใบต้มน้ำดื่มช่วย
ย่อยและขับปัสสาวะ ใบ ดอก และฝัก ใช้เป็นอาหาร เนื้อในฝักเป็นยาระบายอ่อนๆ แก้อิโอบ ขับเสมหะ
เมล็ดคั่ว ใช้เนื้อในขับพยาธิไส้เดือน

มะขามป้อม Malacca Tree, Emblic Vyrobalan, Indian Gooseberry

Phyllanthus emblica Linn.

EUPHORBIACEAE

สันยาธา, มั่งคั่ง, สาทวด, กันโศก, อีว, อ้าโมเหล็ก

ไม้ต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 7 เมตร เปลือกค่อนข้างเรียบเกลี้ยง ใบเดี่ยว แต่กูด้ายใบ ประกอบ ใบขนาดเล็กยาว 1 ซม. ปลายใบแหลมยาวรี มีสีเขียวแก่ ดอกออกเป็นช่อหรือเป็นกระจุกเล็กๆ ดอกขนาดเล็ก ดอกหนึ่งมีกลีบดอกประมาณ 5-6 กลีบ กลางดอกมีเกสรตัวผู้สั้นๆ 3-5 อัน ดอกมีสีเหลืองๆเขียวๆ ก้านดอกสั้น ผลลักษณะกลมเกลี้ยง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. มีรอยแยกแบ่งออกเป็น 6 ซีก เนื้อในผลสีเหลืองออกน้ำตาลเมื่อผลแก่ ผลอ่อนมีสีเขียวออกเหลือง ข้างในเนื้อผลมีเมล็ดสีน้ำตาล

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นได้ดีในดินทุกสภาพ มีการขยายพันธุ์ด้วยการตอนกิ่งหรือการใช้เมล็ด

สรรพคุณ เปลือกลำต้นที่แห้งแล้วนำมาบดให้เป็นผงละเอียด ใช้โรยแก้ปากแผลเลือดออก แผลฟกช้ำ หรือนำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้โรคบิด เป็นต้น ใช้ใบสดประมาณ 15-30 กรัม นำมาต้มเอาน้ำดื่มเป็นยาแก้ตัวบวมน้ำ หรือใช้ภายนอก โดยการนำเอาใบสดตำให้ละเอียดใช้พอกหรือทาบริเวณที่เป็นแผล ผื่นคัน มีน้ำหนอง น้ำเหลือง ผิวหนังอักเสบ และเป็นฝีก้นทศูตร ใช้ปมที่ก้านประมาณ 10-30 อัน นำมาต้มน้ำกินเป็นยาแก้ปวดเมื่อยกระดูก ปวดท้องน้อย ปวดกระเพาะอาหาร แก้ชางคานขโมยในเด็ก และแก้ไอ หรือใช้ต้มน้ำอมบ้วนปากแก้ปวดฟัน เป็นต้น ผล (สดและแห้ง) ใช้ผลสดมีรสเปรี้ยวฝาด นำมารับประทานเป็นยาบำรุง ทำให้สดชื่น แก้กระหายน้ำ แก้ไอ แก้หวัด กระตุ้นน้ำลาย ละลายเสมหะ ช่วยระบายขับปัสสาวะ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้โรคกอดิบ กอแห้ง เป็นต้น หรือใช้ผลสดนำมาหมักเป็นไวน์ผลไม้ ใช้ดื่มเป็นยาแก้โรคช้ำช้ำ แก้ไข้ สะอึก อาเจียน ช่วยย่อยอาหาร และทำให้สดชื่น หรือใช้ผลมาตำให้ละเอียดกั้นเอาน้ำผสมกับน้ำมะนาว กินเป็นยาแก้บิดแบคทีเรีย หรือใช้ผลสดประมาณ 4-12 กรัม นำมาผสมกับน้ำผึ้งรับประทาน เป็นยาถ่ายพยาธิ เป็นต้น ใช้ผลแห้งนำมาบดปนให้ละเอียดชงกับน้ำร้อนรับประทานเป็นยาแก้โรคหนองใน แก้ตกเลือด ท้องเสีย โรคบิด บำรุงธาตุ และยังใช้ล้างตา แก้เยื่อตาอักเสบ ตาแดง หรือใช้ผลแห้งนำมาต้มผสมกับน้ำสนิมเหล็ก เอาน้ำรับประทานเป็นยาแก้โรคช้ำช้ำ โรคโลหิตจาง เป็นต้น ใช้เมล็ดสดหรือแห้งนำมาตำให้ละเอียดชงกับน้ำร้อนรับประทานเป็นยาแก้ไข้ แก้โรคตาต่างๆ แก้โรคเกี่ยวกับน้ำดี คลื่นไส้ อาเจียน โรคเบาหวาน หอบหืด และโรคหลอดลมอักเสบ หรือใช้เมล็ดมาเผาไฟให้เป็นเถ้าใช้ผสมกับน้ำมันพืช ใช้ทาบริเวณที่เป็นฝีและแก้หิด

เป็นต้น ใช้รากแห้งประมาณ 6-15 กรัม นำมาต้มเอาน้ำรับประทานเป็นยาแก้ร้อนใน แก้โรคร้อน แก้ความดันโลหิตสูง และแก้ท้องเสีย หรือใช้รากสดนำมาตำให้ละเอียด ใช้พอกบริเวณที่ถูกพิษตะขาบกัด เป็นต้น

ผลมะขามป้อมมีวิตามิน C สูงมาก และในผลมีสารป้องกันการเกิดออกซิไดซ์วิตามิน C ทำให้วิตามิน C คงตัวอยู่ได้นาน

ข้อมูลทางคลินิก จากการทดสอบกับผู้ป่วยที่เป็นโรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหารอักเสบจำนวน 20 คน โดยการใช้ผลแห้งที่แกะเมล็ดออกแล้วประมาณ 3 กรัม นำมาผสมกับน้ำ บ้วนให้เหลวเหมือนนม จากนั้นก็ให้ผู้ป่วยรับประทานวันละ 3 ครั้ง ดื่มน้ำประมาณ 1 สัปดาห์ ผลปรากฏว่าผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น 17 คน (85%)

ข้อมูลทางเภสัชวิทยา จากการสกัดเนื้อผลที่แห้งด้วยเอทานอลจะได้สารชนิดหนึ่งเรียกว่า Phyllemblin เมื่อนำมาทดลองกับสัตว์ เช่น ทดลองกับกบ มีฤทธิ์ในการกระตุ้นหัวใจ ลดปริมาณของเหลวที่ไหลผ่านหลอดเลือดที่ขาของหนูใหญ่ และหลอดเลือดที่ใบหูของกระต่าย สารที่สกัดจากผลสดด้วยแอลกอฮอล์เมื่อนำมาทดลองกับสัตว์ทดลองมีฤทธิ์ในการยับยั้งการเจริญของเชื้อไวรัส เมื่อนำมาให้กระต่ายกินมีผลทำให้โปรตีนและน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น และเมื่อนำมาฉีดเข้าในผิวหนังของหนูใหญ่มีฤทธิ์ช่วยป้องกันกล้ามเนื้อหัวใจตายบางส่วน แต่สารที่สกัดจากเปลือกลำต้นมีฤทธิ์ในการยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อ *Escherichia coli*, *Streptococcus* strain B, *Pseudomonas aeruginosa* และ *Staphylococcus aureus*

มะค่าแต้

Sindora siamensis Teijsm. ex Miq.

LEGUMINOSAE

กอกเกี๊ยะ, กาเกี๊ยะ, กอกก้อ, แต้, มะค่าลิง, มะค่าหนาม, มะค่าหมูม

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 25 เมตร ผลัดใบ ลำต้นเปลาตรง ไม่มีพุ่มพอง เรือนยอดมักเป็นพุ่มกว้างๆคล้ายรูปร่ม ปลายกิ่งห้อยลู่ลง เปลือกสีน้ำตาลปนดำ แตกเป็นสะเก็ดเล็กๆหรือเรียบ เปลือกในสีน้ำตาลแดง กิ่งอ่อนมีขนบางๆ ใบประกอบมีใบย่อย 3-4 คู่ รูปรีหรือรูปบรทัดแกมรี กว้าง 3-8 ซม. ยาว 6-15 ซม. ปลายกลม หักเว้าคี่ตรงกลางเล็กน้อย โคนแหลมหรือกลม หลังใบมีขนละเอียดสั้นๆประปราย ท้องใบมีขนหนาแน่น ดอกสีแดงอมเหลืองออกเป็นช่อยาว 10-25 ซม. มีขนสีน้ำตาลหนาแน่น ผลเป็นฝักรูปทรงต่างๆกัน ส่วนใหญ่ก่อนไปทางรูปไข่ขนาด 4-9 ซม. มีงอขเหลี่ยมที่ปลาย ยาว 5-7 ซม. ผนังมีหระมมเหลี่ยมแข็งเป็นจำนวนมาก แต่ละฝักมี 1-3 เมล็ด

พบขึ้นประปรายในป่าแดงและป่าเบญจพรรณทั่วไป

ประโยชน์ ใช้ไม้ในการก่อสร้าง เครื่องเรือน เปลือกและฝักให้น้ำฝักชนิด Pyrogallol และ

Catechol

มะค่าโมง

Azelia xylocarpa Craib

LEGUMINOSAE

เบง, บีน, มะค่าใหญ่, มะค่าหลวง, มะค่าหัวดำ

ไม้ต้นขนาดใหญ่มาก สูงประมาณ 10-18 เมตร ลำต้นแตกกิ่งต่ำ เรือนยอดแผ่กว้างตามลำต้น มักจะมีปุ่มปมตั้งแต่เล็กถึงขนาดใหญ่มาก เปลือกสีเทา มีรูระบายอากาศกระจาย กระพี้สีขาวหรือขาวอมเหลือง กิ่งอ่อนมีขนบางๆ ใบประกอบเรียงสลับกัน ช่อใบยาว 18-24 ซม. บนแกนช่อมีใบย่อยออกตรงข้ามกัน 3-5 คู่ ใบย่อยรูปแถบขอบขนานกว้าง 2-5 ซม. ยาว 4-9 ซม. ปลายมนเว้าตื้นๆ ตรงกลางโคนมนหรือตัด ดอกออกเป็นช่อตามแขนงที่ปลายกิ่งยาว 5-15 ซม. มีขนบางๆ ดอกสีแดงเรื่อๆ หรือแดงอมชมพู ผลเป็นฝักแบนรูปบรรทัดสั้นๆ กว้าง 7-10 ซม. ยาว 10-12 ซม. ผนังแข็งมากหนา 5-7 มม. ฝักแก่แตกออกเป็น 2 ซีก เมล็ดแก่มีสีน้ำตาลเข้มหรือดำ รูปถั่วสีเหลืองสกปรก โคนเมล็ด

พบขึ้นในป่าเบญจพรรณชื้นและป่าดิบแล้งตามภาคต่างๆทั่วไป ยกเว้นภาคใต้

ประโยชน์ ใช้ไม้ในการก่อสร้าง เครื่องเรือน เปลือกให้น้ำฝักชนิด Pyrogallol และ Catechol เมล็ดเนื้อในเมล็ดอ่อนใช้รับประทานเป็นอาหารได้

มะดัน

Garcinia schomburgkiana Pierre

CLUSIACEAE

หมักดัน, บักดัน

ไม้ต้น สูง 3-7 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามรูปขอบขนาน รูปใบหอก หรือรูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 2-3 ซม. ยาว 5-8 ซม. ดอกช่อออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ แยกเพศรวมต้น กลีบดอกสีเหลืองส้ม ผลสดรูปกระสวย รสเปรี้ยวจัด

ชาวไทยใช้ใบและเนื้อผลทำยาของเปรี้ยวเค็ม เป็นยาฟอกเสมหะ แก้ประจำเดือนผิดปกติ แก้ไอ ผลคองน้ำเกลือรับประทาน แก่น้ำลายเหนียว เป็นเมือกในคอ

การขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด การตอน

มะเดื่ออุทุมพร

Ficus racemosa Linn.

MORACEAE

มะเดื่ออุทุมพร, มะเดื่อ, เดื่อเกลี้ยง, หมากเดื่อ, ฤๅษ

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 10-20 เมตร ลำต้นเกลี้ยง มีสีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนเทา กิ่งอ่อนสีเขียวหรือสีเขียวปนน้ำตาล กิ่งแก่มีสีน้ำตาลเกลี้ยงหรือมีขน ใบเดี่ยวออกแบบสลับ ใบบางรูปไข่หรือรูปหอก กว้าง 4-16.5 ซม. ยาว 12-30 ซม. ขอบใบเรียบปลายใบแหลม ฐานใบมนหรือกลม ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขน หูใบรูปหอกไม่หลุดร่วงง่าย ช่อดอกแบบ *hypertodium* มีก้านเกิดด้านบนกิ่งที่แตกออกจากลำต้น และกิ่งขนาดใหญ่ ผลรูปกลมเป็นหรือรูปไข่ กลีบเมื่ออ่อนสีเขียวม่วงปกคลุม และเมื่อแก่สีแดงมีขนปกคลุม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3.5-4 ซม.

มะเดื่อพบขึ้นในธรรมชาติบริเวณป่าดิบชื้น บริเวณริมแม่น้ำลำคลอง ริมธาร หรือปลูกตามบ้าน และริมทาง พบได้ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง

ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด ปักชำ

เปลือกรสฝาดเข็ง สรรพคุณแก้ท้องร่วง สมานบาดแผล รากสรรพคุณแก้ไข้ กระตุ้นพิษไข้ กล่อมเสมหะและโลหิต แก้ไข้หัว ไข้กาฬ ไข้พิษทุกชนิด ช่อดอกและผลอ่อนที่มีสีเขียวรับประทานเป็นผักได้ ดอกจะมีช่วงฤดูฝน (มิถุนายน) ฤดูหนาวจะมีผลมาก ผลรสจืด ช่วยลดความร้อนในร่างกาย

มะนาว

Citrus aurantifolia Swing.

RUTACEAE

หมากนาว, บักนาว, อีมานีปี่หู, หมากฟ้า, โครชชะม้, มะนอกล, มะโหนดกลยาน

ไม้พุ่มขนาดกลาง ที่กิ่งก้านมีหนาม ผลมะนาวคล้ายผลมะกรูด แต่ผลกลมเกลี้ยงกว่า ขนาดของผลโตเท่าหมากดิบ น้ำในผลมีรสเปรี้ยวจัดมาก

นิเวศวิทยา ขึ้นในดินที่อุดมสมบูรณ์ทั่วไป

ออกดอกเกือบตลอดปี

ขยายพันธุ์โดยการชำเมล็ดและตอนกิ่ง

ประโยชน์ทางสมุนไพร มีฤทธิ์แก้ไอเสบ จากกรดซิตริก ลดไข้ เป็นยาแก้สมานอ่อนๆ ระบายความกระหายน้ำ ขับปัสสาวะ ละลายก้อนเนื้อในกระเพาะปัสสาวะ จากวิตามิน C ช่วยรักษาโรคเลือดออกตามไรฟัน ช่วยให้แผลหายเร็ว ช่วยให้การเจริญเติบโตของกระดูกและฟันเป็น

ปกติ ช่วยป้องกันและต้านทานโรค ช่วยให้จิตใจมีความต้านทานต่อสภาวะตึงเครียดและกดดัน ช่วยกำจัดสารพิษออกจากร่างกาย แก้โรคแพ้อากาศ ป้องกันและรักษาโรคมะเร็งได้

มะปราง

Bouea macrophylla Griff

ANACARDIACEAE

ตะตา, มะปราง

ไม้ต้นมีลำต้นและเรือนยอดเป็นพุ่ม สูงประมาณ 20 เมตร เปลือกก่อนข้างขรุขระเป็นร่อง สีน้ำตาลอ่อน ใบเดี่ยวออกตรงข้ามเรียงสลับกัน รูปไข่รี ปลายใบเรียวแหลมมีติ่ง ยาว 4-3 นิ้ว ก้านยาว 1-2 ซม. ดอกออกเป็นช่อกระจาย สีเหลือง มีขนาดเล็ก กลีบดอกและกลีบรองกลีบดอกมีประมาณ 3-5 กลีบ ดอกมักจะออกอยู่ข้างหลังใบ ผลมีรูปไข่รี ยาว 1.5-2.0 นิ้ว เปลือกเรียบเกลี้ยงเป็นมัน ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่หรือสุกสีเหลืองสด เมล็ดรูปไข่รี

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง ชอบอากาศชื้น ขยายพันธุ์ด้วยการตอนกิ่งหรือการใช้เมล็ดเพาะ

สรรพคุณ รากใช้เป็นยาถอนพิษไข้ต่างๆ ผลใช้รับประทานเป็นผลไม้

ถิ่นที่อยู่ มะปรางเป็นพรรณไม้ที่มักขึ้นตามบริเวณป่าดงดิบ ปลูกมากทางภาคใต้ของไทย

มะพร้าว Coconut

Cocos nucifera Linn.

PALMAE

หมากจุก, หมากจุก, กอเต่า, มะพร้าว, ทุง, ย้อ, โทด, เฮ็ดทุง, เอี้ยง

ไม้ต้นสูงชะลูด ไม้แตกกิ่งก้านสาขา สูงประมาณ 20-30 เมตร ใบประกอบแบบขนนก ใบรวม ก้านหนึ่งยาว 3-7 เมตร กว้าง 1-1.4 เมตร ใบย่อยเป็นแผ่นแคบยาว ปลายใบแหลม พื้นผิวเรียบเป็นมัน มีสีเขียวแก่ ใบยาว 2-3 ฟุต กว้าง 1-2.5 นิ้ว ดอกออกเป็นช่อ ออกตามบริเวณกาบที่หุ้ม ดอกขนาดเล็กมี 6 กลีบ ในช่อหนึ่งๆมีทั้งดอกตัวผู้และตัวเมีย ดอกตัวผู้จะอยู่ปลาย และดอกตัวเมียจะอยู่บริเวณโคนช่อดอก ผลรูปทรงกลมหรือรูปรี มีขนาดยาว 8-14 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลางยาว 8-9.5 นิ้ว เปลือกนอกเรียบเกลี้ยง ผลอ่อนมีสีเขียว ผลแก่มีสีน้ำตาล เปลือกชั้นกลางเป็นเส้นใยนุ่ม ชั้นในจะแข็งเป็นกะลา ชั้นต่อไปเป็นเนื้อผล มีสีขาวนุ่ม และภายในมีน้ำใส มีรสจืดหรือมีรสหวาน

การขยายพันธุ์ มะพร้าวเป็นพรรณไม้ที่ปลูกขึ้นได้ดีในดินปนทราย มีการขยายพันธุ์ด้วยการเพาะผลของมัน

สรรพคุณ ใช้เปลือกต้นที่สคนำมาเผาไฟให้เป็นเถ้าแปรงสีฟิม แก้วเจ็บปวดฟัน และใช้ทาแก้หิด เป็นต้น ใช้เปลือกผลแก่ที่แห้งแล้วนำมาเป็นยาแก้ไอเจ็บ แก้วโรครกระเพาะ และใช้ในการห้ามเลือด แก้วปวด เลือดกำเดาไหล เป็นต้น ใช้เนื้อมะพร้าวสดหรือแห้งนำมาชุกให้เป็นฝอยใส่น้ำแล้วเคี้ยวเอาน้ำมัน ใช้รับประทานเป็นยาบำรุงกำลัง ขับปัสสาวะ ขับพยาธิ แก้วใช้ แก้วกระหายน้ำ เป็นต้น ใช้เนื้อมะพร้าวสด ประมาณ 1-2 ลูก คั้นเป็นขาระบาย แก้วท้องเสีย ขับปัสสาวะ แก้วพิษ แก้วกระหายน้ำ แก้วนี้ว แก้วอาเจียนเป็น โลหิต และบวมน้ำ เป็นต้น น้ำมันที่ได้จากเนื้อหรือจากกะลาใช้คั้นเป็นยาบำรุงกำลัง หรือใช้ทาเป็นยาแก้ กลากเกลื้อน แก้วโรคผิวหนังต่างๆ ทาแผลน้ร้อนลวก และใช้ทาผิวหนังที่แตกเป็นขุย นอกจากนี้ยังใช้ เป็นน้ำมันทาผมได้อีกด้วย ใช้กะลามะพร้าวแห้งนำมาเผาให้เป็นเถ้าแล้วนำมาบดให้เป็นผงละเอียด ผสมน้ำคั้นวันละ 3-4 ครั้งๆละ 0.5-1 ช้อนชา คั้นเป็นยาแก้ท้องเสีย แก้วปวดกระดูกและเอ็น เป็นต้น ใช้ คอกสก้ออนนำมาคั้นเอาน้ำคั้นเป็นยาแก้เจ็บปาก เจ็บคอ แก้วท้องเสีย เป็นต้น ใช้รากสคนำมาคั้นคั้นเป็นยา แก้วท้องเสีย ขับปัสสาวะ หรือเอาน้ำอมหรือบ้วนแก้เจ็บปากเจ็บคอ

ข้อมูลทางคลินิก จากการทดลองให้คนใช้คั้นน้ำมะพร้าวผสมกรดโซอิกประมาณ 0.25% จำนวน 18 คน เพื่อให้ขับพยาธิตัวตืด ผลปรากฏว่ามี 2 คนเท่านั้นที่ขับพยาธิออก และทดลองให้คนใช้ คั้นน้ำและเนื้อมะพร้าวเพื่อขับพยาธิจำนวน 69 คน มี 30 คนเท่านั้นที่ขับพยาธิออกมา ส่วนที่เหลือนั้นก็มึ อาการทุเลา

ข้อมูลทางเภสัชวิทยา

1. จากการแยกน้ำมะพร้าวจะได้สารพวกpolysaccharide แล้วนำมาทดลองกับหนูเล็กด้วยการ ฉีด มีผลทำให้หนูเล็กมีความต้านทานการติดเชื้อวัณโรคได้ดี และยังมีปฏิกริยากับserumของหนูตะเภาที่ เกยติดเชื้อวัณโรคมาก่อน
2. สารที่สกัดได้จากกะลามะพร้าวมีฤทธิ์ในการยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อรา แต่ไม่มีผลใน การยับยั้งการเจริญเติบโตของแบคทีเรีย
3. เมื่อนำน้ำมะพร้าวมาทดลองฉีดเข้าในหลอดเลือดดำของสุนัข มีผลทำให้การเต้นของหัวใจช้า และการหายใจลึกและถี่ขึ้น
4. จากการสกัดสารจากก้านและใบด้วยแอลกอฮอล์ โดยนำมาทดลองกับสัตว์ทดลอง มีผลใน การกระตุ้นลำไส้เล็กของหนูตะเภา และเมื่อนำมาฉีดเข้าในหลอดเลือดดำของสุนัข มีผลทำให้สุนัขสลับ และลดความดันโลหิต เป็นต้น

มะเฟือง Star Fruit, carambola

Averrhoa carambola Linn.

AVERRHOACEAE

มะเฟือง, เฟือง, ตะบือ

ไม้ต้นขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง ลำต้นสีน้ำตาลอ่อน เปลือกค่อนข้างขรุขระ มีปุ่มเล็ก ๆ ทั่วไป ใบประกอบแบบขนนกจะออกเรียงกันเป็นคู่ๆ 7-15 คู่ ใบย่อยรูปมนรี ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบเกลี้ยง ใบย่อยตรงปลายจะมีขนาดใหญ่กว่าใบตรงโคน ดอกออกเป็นช่อสั้นๆ อยู่ตามบริเวณกิ่งและลำต้น ดอกสีม่วงอ่อนขนาดเล็ก ผลมีกลีบอยู่ 5 กลีบ ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกหรือแก่สีเหลืองส้ม

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง เจริญเติบโตได้ดีในดินทุกสภาพ ต้องการน้ำและความชื้นในปริมาณปานกลาง ขยายพันธุ์ด้วยการตอนกิ่งหรือการใช้เมล็ด

สรรพคุณ เปลือกลำต้นชั้นในนำมาปรุงเป็นยาผสมกับไม้จันทร์และชูลูด ใช้ทาภายนอกแก้ผดผื่นคันทั่วไป ใช้ใบสดนำมาตำให้ละเอียดใช้ทาแก้กลากเกลื้อน แก้ปวดฟัน และใช้ทารักษาฝีสุกอีไส เป็นต้น ใช้ใบและรากนำมาต้มน้ำ เป็นยาแก้พิษร้อน แก้ไข้ ใช้ใบและผลสดนำมาต้มน้ำดื่มเป็นยาแก้ไข้ แก้อาเจียน เป็นต้น ดอกใช้ถ่ายพยาธิ หรือใช้ดอกสดนำมาตำให้ละเอียดใช้ทาแก้แพ้ lacquer ใช้ผลสดนำมาต้มน้ำดื่มเป็นยาแก้เลือดออกตามไรฟัน แก้บิด ขับน้ำลาย แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้ไข้ แก้กระหาย แก้ท้องร่วง ลดอาการอักเสบ หรือใช้ผสมกับสารส้มหรือสุรา รับประทานแก้โรคนิว เป็นต้น

ข้อห้ามใช้ ผลมะเฟืองสตรีที่ตั้งครรภ์ไม่ควรที่จะรับประทานมาก เพราะอาจจะทำให้แท้งลูกได้
ถิ่นที่อยู่ มะเฟืองเป็นพรรณไม้ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศบราซิล

มะแฟน

Protium serratum Engler

BURSERACEAE

ปี, พีแซ, พีแซ, ผี, แฟนฉั่น, ฉัมแป็น, มะแฟน, กะโปกหมา, กะตีบ, ค้อลิง

ไม้ต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 20 เมตร ใบประกอบมีใบย่อยประมาณ 7-9 ใบ ใบย่อยรูปรียาว ปลายใบมีติ่งแหลม โคนใบกลมมน ใบยาว 2-4.5 นิ้ว กว้าง 1-2.5 นิ้ว ใบอ่อนมีขน แต่พอแก่ขนก็จะหลุดไป ด้านท้องใบจะเห็นเส้นใบเป็นรูปตาข่ายชัดเจน ก้านใบยาวประมาณ 1 ซม. ดอกออกเป็นช่อกระจายอยู่ที่ซอกใบ มีกลีบดอกและกลีบรองกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ สีเขียว มีเกสรตัวผู้ประมาณ 10 อัน และเกสรตัวเมีย 1 อัน มีขนาดสั้นกว่ากลีบดอก ผลมีลักษณะค่อนข้างกลมมน มีร่อง 2-3 ร่อง เปลือกผลเป็นสีแดง ภายในผลมีเนื้อนุ่มสีขาว และมีเมล็ด เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-2 ซม. เมล็ดแข็ง

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้งที่ทนต่อความร้อนได้ดี มีการขยายพันธุ์ด้วยการใช้เมล็ด

สรรพคุณ ใช้รากสดหรือแห้งนำมาต้มน้ำดื่มเป็นยาแก้พิษขาง แก้ไข้ และเป็นยาถอนพิษ
ต่างๆ เป็นต้น ผลใช้รับประทานได้

ถิ่นที่อยู่ เป็นพรรณไม้ที่มักพบตามบริเวณป่าเบญจพรรณทั่วไป

มะไฟ

Baccaurea ramiflora Lour.

EUPHORBIACEAE

มะไฟบ้าน, มะไฟเค็ยง, มะไฟป่า, ฝ้ายไฟ, ไฟ, มะอีว

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง เปลือกสีน้ำตาลอมเทาห่มนวล ลักษณะของเปลือกลำต้นค่อนข้าง
เรียบเกลี้ยง สูง 10-15 เมตร ใบรูปหอก ปลายใบแหลมและมีติ่งแหลมอยู่ริมขอบใบเรียบไม่มีหยัก ใบ
กว้าง 2.5-4 นิ้ว ยาว 7-8 นิ้ว หลังใบเป็นสีเขียวแก่ ส่วนใต้ท้องใบเป็นสีอ่อนกว่าเล็กน้อย ดอกออกเป็นช่อ
สั้นๆหรือออกเป็นกระจุกอยู่ตามบริเวณปลายกิ่ง ดอกมีสีเหลืองอมชมพูเรื่อๆ ช่อหนึ่งมีประมาณ 15-25
ดอก ดอกมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ผลจะห้อยลงมาเป็นระย้า ผลรูปกลม เปลือกนอกหนา ผิวเปลือกเรียบเกลี้ยง
ข้างในมีเนื้อผลฟู จะหุ้มเมล็ดอยู่ ผลมี 1-2 เมล็ด ผลสุกสีเหลืองอร่าม

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้งที่ชอบแสงแดดจัด เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนซุย ต้องการ
น้ำและความชื้นในปริมาณปานกลาง มีการขยายพันธุ์ด้วยการตอนกิ่งหรือการใช้เมล็ด

สรรพคุณ ใช้รากสดหรือรากแห้งนำมาปรุงเป็นยาแก้พิษตานขาง แก้วันโรค แก้ฝีภายใน ขับ
พิษร้อน พิษล้ามะลอก และเริม เป็นต้น ผลใช้รับประทานเป็นผลไม้

อื่นๆ มะไฟเป็นพรรณไม้ป่าของไทย นอกจากจะใช้ทางค้ำสมุนไพรแล้ว เนื้อไม้มะไฟยังนำ
มาทำเป็นเครื่องเรือน เครื่องใช้ต่างๆภายในบ้านได้อีกด้วย

มะม่วง Mango Tree

Mangifera indica Linn.

ANACARDIACEAE

มะม่วงบ้าน, แผล, หมักโม่, ตำเคาะตำ, ตะเคาะ, เป่า, ชู, มะม่วงสวน,

โตรัก, เจาะซ้อ, ซ้อ, โคนและ, ตะวาย, มั่วกล้วย

ไม้ต้นขนาดใหญ่ แตกกิ่งก้านสาขาออกไปรอบต้นมากมายจนดูเหมือนทึบ เปลือกมีสีน้ำตาลอมดำ
พื้นผิวเปลือกขรุขระ เป็นร่องไปตามแนวยาวของลำต้น ใบเดี่ยวรูปหอก มีสีเขียวเข้ม ขอบใบเรียบไม่มี

ตำราไทยใช้รากแก้ไข้ รักษาโรคผิวหนัง น้ำเหลืองเสีย ผื่นคัน ใบหุ้มหน้าอาบแก้คัน แก้ไข้ เหือด
หัด อีสุกอีใส ยาพื้นบ้านใช้ใบเข้ายาเขียว แก้ไข้ หรือผสมกับใบมะเฟือง ใบหมากผู้หมากเมีย ต้มน้ำอาบ
แก้คันจากพิษ ไข่หัว (ใช้ร่วมกับผื่นหรือตุ่ม เช่น เหือด หัด อีสุกอีใส)

มะรุม

Moringa oleifera Lamk.

MORINGACEAE

ฝักอีสุน, ฝักอีฮิม, มะก่อนก้อน, กานั่งดิน

ไม้ต้นขนาดกลาง เรือนยอดกลมโปร่ง ใบประกอบแบบขนนก ชนิดที่แตกแขนงใบย่อย 8 ชั้น ยาว
20-40 ซม. ออกเรียงแบบสลับ ใบย่อยยาว 1-3 ซม. รูปไข่ ปลายใบและฐานใบมน ผิวใบด้านล่างสีอ่อน
กว่า และมีขนเล็กน้อยขณะที่ใบอ่อน ดอกเป็นดอกช่อสีขาว ออกที่ซอกกวางกลีบเรียงมี 5 กลีบแยกกัน ผล
เป็นฝักยาว เปลือกสีเขียวมีส่วนคอดและส่วนบน เป็นระยะตามยาวของฝัก ฝักยาว 20-50 ซม. เมล็ดรูป
สามเหลี่ยม มีปีกบางหุ้ม 3 ปีก เส้นผ่าศูนย์กลางของเมล็ดประมาณ 1 ซม.

มะรุมเป็นพืชถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศแถบเอเชีย เช่น ศรีลังกา อินเดีย เป็นต้น เป็นไม้ปลูกง่าย
เจริญได้ดีในดินทุกชนิด ต้องการน้ำและความชื้นในปริมาณปานกลาง ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ดและ
ปักชำกิ่ง รากรสเผ็ด หวาน ขม สรรพคุณแก้อาการบวม บำรุงธาตุไฟ เปลือกรสเผ็ดร้อน สรรพคุณขับ
ลมในลำไส้ ทำให้ผายหรือเรอ คุมธาตุอ่อนๆ แก้ลมอัมพาต ใบแก้เลือดออกตามไรฟัน แก้อักเสบ แก้
แผล ฝักรสหวาน แก้ไข้ ดอกสรรพคุณเป็นยาบำรุง ขับปัสสาวะ ขับน้ำตา เมล็ดสกัดจะให้ไขมันไปปรุง
อาหารหรือทำเครื่องสำอาง เมล็ดปรุงยาแก้ไข้ แก้บวม แก้ปวดตามข้อ ขอดอ่อนคอกอ่อนและฝักอ่อนใช้
เป็นผัก

ออกดอกในต้นฤดูหนาว ดอกรสขม หวาน มัน

สรรพคุณ เป็นยาบำรุง ขับปัสสาวะ ฝักรสหวาน แก้ไข้

มะหาด

Elaeagnus latifolia Linn.

ELAEAGNACEAE

หมากหาด, บักหาด, ฝักหาด, ฝักเอา, มะหาด, ฝักหาด, ควยหาด

ไม้พุ่มรอเลื้อยขึ้นตามชายทุ่งและปลูกตามชนบท ใบเดี่ยวท้องใบปกคลุมด้วยเกล็ดสีเงิน ผลสุก
รับประทานได้

มะฮัง

Feroniella lucida (Scheff.) Swing

RUTACEAE

ฮัง

ไม้ต้นสูง 4-8 เมตร ลำต้นและกิ่งมีหนามแข็ง ขาว 1-3 ซม. ใบประกอบแบบขนนก ออกสลับใบ ย่อย 3-11 ใบ รูปไข่กลับ กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 1-2 ซม. ปลายมน โคนสอบ ดอกสีเหลือง กลิ่นหอม ออกเป็นช่อตามซอกใบ กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่แกมขอบขนาน เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-2 ซม. เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลก่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 4-12 ซม. เปลือกหนา กลิ่นหอม

ถิ่นกำเนิด อินโดนีเซีย

ออกดอกตลอดปี

ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ชอบอ่อนรับประทานเป็นผัก ผลปรุงน้ำพริกหรือใส่แกง

มะหวด

Lepisanthes rubiginosa (Roxb.) Leerh.

SAPINDACEAE

กะข่า, กำข่า, กำจ่า, หวดข่า

ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร กิ่งก้านมีขนละเอียด ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 3-6 ซม. ยาว 8-12 ซม. ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ดอกช่อออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาว ผลรูปไข่ เมื่อสุกสีม่วงดำ

ตำรายาไทยใช้รากแก้ไข้ แก้พิษฝีภายใน ตำพอกศีรษะแก้ไข้ ปวดศีรษะ และพอกรักษาโรคผิวหนังผื่นคัน ตำรายาไทยและยาพื้นบ้านใช้เมล็ดแก้โรคไอหอบ ไข้ซางเด็ก ไ้กรน ผลบำรุงกำลัง รากผสมกับสมุนไพรอื่นต้มน้ำดื่มแก้ซาง (โรคของเด็กเล็ก เด็กเล็กมีอาการเมื่ออาหาร ซิม มีเม็ดขึ้นในปาก และคอ ลื่นเป็นฝ้า) ชาวบ้านใช้ใบรองพื้นและกลุ่มข้าวสำหรับทำขนมจีนเพื่อกันบูด

ยอ

Morinda citrifolia Linn.

RUBIACEAE

มะตาดเล็ก, ใผ่ใหญ่, ยอบ้าน

ไม้ต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านสาขาไม่มากนัก ผิวของลำต้นเป็นสีน้ำตาลเทาๆ เกลี้ยง สูง 1-6 เมตร ใบเดี่ยว ออกเรียงกันเป็นคู่ๆ ใบรูปมนรี ปลายและโคนจะแหลม ขอบใบเป็นคลื่น ผิวใบเป็นมัน สีเขียว ใบกว้าง 2.5-7 นิ้ว ยาว 6-12 นิ้ว ทาใบจะมีจุดแต้มเป็นตุ่มๆอยู่ ซึ่งเกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ก้านใบยาว 0.5 นิ้ว ดอกออกเป็นช่ออยู่ตามซอกใบ ช่อดอกยาว 1-1.5 นิ้ว มีสีขาวและมีขนาดเล็ก โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปท่อ และปลายดอกจะแยกออกเป็น 5 กลีบ ยาว 4.5-5 มม. กลีบดอกนอกเรียบ แต่ก้านในมีขนหนาแน่นเฉพาะส่วนบนผล รูปกลมๆหรือรูปรี ผิวจะเป็นตุ่มๆรอบๆ ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีขาวอมเขียว หรือออกเหลืองๆ มี 1 เมล็ด กว้าง 1-2 นิ้ว ยาว 1.5-4 นิ้ว

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้งที่เจริญเติบโตได้ดีในดินที่ร่วนซุย และมีความชื้นอยู่บ้าง แต่ถ้าจะให้โตเร็วก็ควรรดน้ำเป็นครั้งคราว ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

สรรพคุณ ต้นใช้เป็นส่วนผสมกับสมุนไพรอื่น เป็นยารักษาวัณโรค ใบรับประทานแก้กระษัยหรือคั้นเอาน้ำสระผมฆ่าเหา ทาแก้โรคเก๊าท์ ปวดตามข้อเล็กๆของนิ้วมือนิ้วเท้า และถ้าใช้ผสมกับสมุนไพรอื่นจะเป็นยาแก้วัณโรค ดอกเป็นส่วนผสมของสมุนไพรชนิดอื่นเพื่อแก้วัณโรค ผลมีรสเผ็ดและร้อน ช่วยขับลมบำรุงธาตุ เจริญอาหาร ผสมยาแก้สะอึก อมแก้เหงือกเปื่อย ระบุเลื้อย ฟอกเลือด ขับน้ำกาฬปลา แก้เสียงแหบแห้ง แก้วขี้เ็น แก้วร้อนในอก แก้วกระษัย แก้วอาเจียน จะนำมาหมกหรือต้มกับน้ำรับประทานก็ได้ บางคนก็นิยมนำมาจิ้มกับน้ำผึ้งทาน รากแก้กระษัย เป็นยาระบาย ใช้ผสมยารักษาวัณโรค รากของต้นขมิ้นใช้เป็นสีย้อมผ้าได้ โดยที่ต้นขมิ้นจะต้องอายุราวๆ 3-4 ปี ถ้าหลังจากนี้แล้วคุณภาพของสีจะเสื่อมลง นอกจากจะเป็นยาแล้วส่วนรากของต้นขมิ้นยังใช้เป็นสีย้อมผ้า เช่น พวกผ้าต่างๆ และผ้าไหมไหมพรม ได้อีกด้วย เปลือกรากจะให้สีแดง เนื้อรากจะให้สีเหลือง แต่ถ้าใช้โดยไม่แยกส่วนก็จะได้สีเหลืองปนแดง ฉะนั้นถ้าจะให้สีต่างกันออกไปก็ต้องนำโลหะต่างชนิดกันมาผสม เช่น สีน้ำตาลอ่อนเมื่อผสมกับเกลือของ chromium สีม่วงแดงค่าก็ผสมกับเกลือของเหล็ก และสีแดงหรือชมพูเมื่อผสมกับเกลือของ alumina สีส้มสดกับเกลือของคอปเปอร์ ฯลฯ สีที่ขมิ้นจากรากขมิ้นจะเป็นสีที่คงทน ชักฟอกสีก็ไม่ตก แต่ถ้าจะให้สีที่ขมิ้นนั้นสดใสน่าให้เติมกรดน้ำส้มลงไปในขณะที่ขมิ้น เพราะในสีขมิ้นจะมีสารพวก glycoside ซึ่งถ้าใส่กรดแล้วสีที่ขมิ้นจะสลายตัวออกมา และสีที่สลายตัวออกมานี้เป็นสารประกอบเคมีจำพวก

Anthraquinone

ถิ่นที่อยู่ เป็นพืชที่อยู่ในเอเชียเขตร้อน

สารเคมีที่พบ สิ่งที่อยู่ในรากขมิ้นเป็นสารจำพวก glycoside และสารที่มีคุณสมบัติเป็นสีขมิ้นนี้เป็นสารประกอบเคมีจำพวก Anthraquinone

ระกำ

Salacca rumphii, Wall.

PALMAE

ตะลະ, ตะลັก, ตะลະ, ซาเลา, ระกำออก, กำ

ไม้ปาล์มชนิดหนึ่งที่แตกหน่อออกมาเป็นกอ ลำต้นอยู่ใต้ดิน ต้นที่แก่ๆเท่านั้นมีลำต้นสูงขึ้นมาเหนือผิวดิน และโดยทั่วไปแล้วสูงไม่เกิน 2 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีหนามยาวและแข็ง จะแตกใบออกเป็นกอใหญ่ เป็นสีเขียวแก่ ทางใบนั้นจะขามีลักษณะคล้ายกับใบขนนก ก้านใบมีหนาม ใบนั้นจะออกเป็นช่อๆ ใบย่อยจะเรียงกันตามก้านช่อ ใบย่อยนี้ยาวประมาณ 2 ฟุต และกว้างประมาณ 2 นิ้ว มีใบคกมาก เพศผู้กับเพศเมียจะไม่อยู่ในดอกเดียวกัน แตกดอกตรงระหว่างโคนก้านใบ ผลรวมกันเป็นกระจุกแบบทะลายน ผลกลมโต ปลายผลแหลม เปลือกผลเป็นเกล็ด ผลอ่อนสีน้ำตาล ผลแก่หรือสุกก็จะเป็นสีแดงสด ใช้กินได้ ผลจะมีรสเปรี้ยวบ้าง หวานบ้าง แล้วแต่พรรณนั้น

การขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด

สรรพคุณ ผลใช้รับประทานเป็นยารักษาอาการไอและขับเสมหะ แก่นจะมีรสขมหวาน ใช้เป็นยาขับเสมหะ รักษาเลือด รักษากำเดา และรักษาอาการไข้ต่ำประชวร

อื่นๆ เนื้อในของต้นอ่อนนุ่มหุงชุนได้ ใช้ทำจุกขวด ใช้เป็นของเล่นเด็ก เนื่องจากล่อนน้ำได้ ใช้เป็นเครื่องประกอบดอกไม้เพลิง และปลูกเป็นรั้วบ้านก็ได้

ถิ่นที่อยู่ พรรณไม้นี้มีถิ่นกำเนิดอยู่ในมาเลเซีย อินโดนีเซีย และในประเทศไทย

ลำไย

Dimocarpus longan Lour.

SAPINDACEAE

ลำไยป่า, เงาะเลอ

ไม้ต้นขนาดกลาง แตกกิ่งก้านสาขาที่เรื้อนยอดของต้น ลำต้นและกิ่งก้านมีสีน้ำตาลอมเทา ใบประกอบแบบขนนก แต่ใบจะคดหนาทึบ เป็นไม้ที่ให้ร่มเงาได้เป็นอย่างดี ใบรูปหอกปลายแหลม โคนใบสอบ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย มีสีเขียวเข้ม ดอกออกเป็นช่ออยู่ตรงส่วนยอดของต้น ดอกมีขนาดเล็ก สีเหลืองหรือน้ำตาลอ่อนๆ ผลลูกกลมเปลือกสีน้ำตาล เนื้อในผลสีขาวใส มี 1 เมล็ดสีดำ ผลทานได้มีรสหวาน จะแก่จัดในราวเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม เป็นไม้ที่มีผู้นิยมรับประทานผลกันมาก และเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของทางภาคเหนือด้วย

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง เจริญเติบโตได้ดีในดินที่ร่วนซุย และมีความชื้นเล็กน้อย ไม่ชอบน้ำมาก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและตอน

สรรพคุณ ใบสดมีรสจืดและขม สุกขุย เป็นยาแก้โรคมมาลาเรีย ริดสีดวงทวาร ฝีหัวขาด และแก้ไข้หวัด โดยนำมาต้มน้ำดื่ม ใช้คอกศกหรือตากแห้งเก็บไว้ใช้เป็นยาแก้โรคเกี่ยวกับหนองทั้งหลาย โดยใช้ใบสดประมาณ 5-30 กรัม ต้มน้ำดื่ม เมล็ดต้มหรือบดเป็นผงรับประทานจะมีรสฝาด ใช้ภายนอก จะรักษากลากเกลื้อน แผลมีหนอง แก้วปวด สมานแผล ใช้ห้ามเลือด รากหรือเปลือกรากต้มน้ำดื่มแก้อาการวิงเวียนศีรษะและอ่อนเพลีย ทำให้สดชื่น จะมีรสขม หรือใช้ทาภายนอก โดยเผาเป็นเถ้าหรือบดเป็นผงโรยแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เนื้อหุ้มเมล็ดนำมาต้มน้ำดื่มหรือแช่เหล้า เป็นยาบำรุงม้าม เลือดลม และหัวใจ บำรุงร่างกาย สงบประสาท แก้อ่อนเพลียจากการทำงานหนัก ลืมง่าย นอนไม่หลับ ประสาทอ่อนหรือจะบดเป็นผงผสมกับข่าเม็ดยับประทานก็ได้

ข้อห้ามใช้ คนที่มีอาการเจ็บคอ หรือไอมีเสมหะ หรือเป็นแผลอักเสบจนมีหนอง ไม่ควรรับประทานเนื้อของผลลำไย

ตำรับยา

1. โรคมมาลาเรีย ใช้ใบสดกับปอขี้ตุ่นแห้ง 10-20 กรัม และน้ำ 2 แก้ว ต้มก่อนมีอาการไข้ 2 ชั่วโมง
2. แผลเน่าเปื่อยและคัน ใช้เมล็ดเผาเป็นเถ้าแล้วทาตรงบริเวณที่เป็น
3. ปัสสาวะขัด ใช้เมล็ดมาทูปให้แตกแล้วต้มน้ำดื่ม แต่จะต้องลอกเอาเปลือกสีดำของเมล็ดออกก่อน
4. กลากเกลื้อนใช้เมล็ดชุบน้ำส้มสายชูที่หมักจากข้าวสุกทาตรงที่เป็น แต่ต้องลอกเอาเปลือกสีดำออกก่อน
5. แผลเรื้อรังและมีหนอง ใช้เมล็ดเผาเป็นเถ้า ผสมกับน้ำมันมะพร้าวทา
6. หกล้มเลือดออกหรือมีคบาด ใช้เมล็ดบดเป็นผงพอก ห้ามเลือด และจะช่วยแก้ปวดด้วย แต่ต้องเอาเปลือกนอกสีดำออกก่อน
7. ขับปัสสาวะหรือแก้ปัสสาวะขุ่นขาว ใช้ดอกลำไยสดประมาณ 30 กรัม ต้มผสมกับเนื้อหมูรับประทาน 3-5 ครั้ง
8. น้ำร้อนลวก ใช้เปลือกผลบดเป็นผงหรือเผาให้เป็นเถ้า ผสมกับน้ำมันลูกมะเขือ ทาแผลก็จะหายปวดและไม่เป็นแผลเป็นด้วย
9. ท้องเสีย ใช้เนื้อของผล 14 ผล กับขิงสด 3 แว่น ต้มน้ำดื่ม
10. สตรีที่คลอดบุตรแล้วมีอาการบวมตามตัว ให้ใช้เนื้อของผลกับลูกพุทราจีนและขิงสด ต้มน้ำดื่ม
11. เอาผลลำไยไปแช่เหล้า ไม่ว่าจะเป็นเหล้าขี้ห่ออะไรก็ได้ แช่ไว้ประมาณ 3 เดือน แล้วเอามาดื่มวันละแก้ว จะบำรุงหัวใจ และช่วยบำรุงให้ร่างกายแข็งแรงด้วย

ข้อมูลทางคลินิก ขับพยาธิเส้นด้าย จากคนไข้ 225 คน ได้ผล 220 คน โดยการใช้อากศด 50 กก. ใส่น้ำ 125 ลิตร แล้วต้มให้นานประมาณ 8-10 ชั่วโมง จนเหลือน้ำเพียง 6 ลิตร แต่ต้องเอากากออก แบ่งดื่มครั้งละ 30 มล. วันละ 2 ครั้งติดต่อกัน 2 วัน เนื้อหุ้มเมล็ดมีโปรตีน 1.42% น้ำ 82.39% ไขมัน 0.45% เส้นใย 0.64% sucrose 2.35% reducing sugars 5.99% แต่ถ้าเป็นเนื้อหุ้มเมล็ดแห้งจะมีน้ำ 0.85% สารที่ไม่ละลายน้ำ 19.39% และสารที่ละลายน้ำได้ 79.77% เถ้า 3.36% นอกจากนี้ยังมีโปรตีน 5.6% และไขมัน 0.5% ผลสดมีพวก โปรตีนซีรัม 81-322 มก.% ฟอสฟอรัส 4.8-20.6 มก.% โซเดียม 0.1-10.3 มก.% แมกนีเซียม 4.2-19.1 มก.% แคลเซียม 0.35-41.6 มก.% เหล็ก 39-357 ไมโครกรัม % แมงกานีส 10-411 ไมโครกรัม % อลูมิเนียมน้อยกว่า 10-77 ไมโครกรัม % สังกะสี 15-133 ไมโครกรัม % และทองแดง 2-186 ไมโครกรัม % เมล็ดมีน้ำมันสีเหลืองออกส้มๆ 1.57% มีแป้งอีกจำนวนมาก และมี saponarin

หมายเหตุ ลำต้นของลำไยมีเนื้อไม้แข็งปานกลาง สีแดง และขัดขึ้นมันได้ดี นำมาใช้ทำเป็นเสาหรือเสาให้พืชเกาะ ใช้เป็นฟืน และใช้ทำเฟอร์นิเจอร์

ลำดวน

Melodorum fruticosum Lour.

ANNONACEAE

หอมหวล

ไม้ต้นสูง 8-20 เมตร ลำต้นตรง ทรงพุ่มรูปกรวยทึบ ใบเดี่ยว ออกสลับ รูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 2.5-4 ซม. ปลายและ โคนแหลมหรือมน คอกสีน้ำตาล กลิ่นหอม ออกเดี่ยวตามซอกใบ กลีบดอกหนา ชั้นนอก 3 กลีบ แผลอก ชั้นใน 3 กลีบ หุบเข้าหากันเป็นรูปสามเหลี่ยม เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลกลุ่มเมื่อสุกสีดำ รสหวานอมเปรี้ยว

ถิ่นกำเนิด เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ออกดอกเกือบตลอดปี ออกมากช่วงตุลาคม

ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ดและการตอนกิ่ง

กะเดา

Azadirachta indica Juss. var. *siamensis* Valetton

MELIACEAE

กะเดา, จะตั้ง, ตะเลียม, ตดา, เลียม

ไม้ต้นขนาดกลาง ใบเล็กยาว ริมใบเป็นจักเล็กๆ ใช้ใบอ่อนและดอกตูมรับประทานเป็นผักได้คือ ใบมีรสฝาดเย็น บำรุงธาตุไฟ ทำให้อุจจาระละเอียด แก้กษัย แก้กษัยอีก แก้กษัยฝี่ แก้กษัยเค็พิกการ แก้กษัยชธิ ทั้งปวง แก้กษัยในคอ บำรุงโลหิตและน้ำทิ ก้านใบรับประทานต้กใช้จับ และค้ำบพิษทั้งปวง ดอกแก้กษัย โลหิตก่าเดา แก้กษัยคิวงในคอให้ก้านคูกมีตัวไต่อยู่ บำรุงธาตุ ลูกสะเดาอ่อนรสขม แก้กษัยหทัยวาทและลม สันตะวาท เจริญอาหาร ลูกสะเดาแก้กษัยหัวใจเดินฝักปกติ แก้กษัยเป็นบิพมูกเลือด เปลือกสะเดารสขม ฝักเย็น แก้กษัยหะ แก้กษัยมูกเลือด แก้กษัยมัษ กระพี้สะเดารสขมเย็นฝักเล็กน้อย แก้กษัยคิพิกการ แก้กษัยเพือ กลัง แก่นสะเดากินต้กใช้จับ และค้ำบพิษทั้งปวง แก้กษัยเส้นเหียนอาเจียน แก้กษัย

ธมอติง

Terminalia citrina Roxb. ex Fleming

COMBRETACEAE

ธมอติง, ธมอหมัก, ธมอเหลี่ยม

ไม้ต้นขนาดใหญ่ แตกกิ่งก้านสาขาที่เรื้อนยอดของต้นแผ่ออกกว้าง โคนต้นจะมีพูพอนขนาดเล็ก เปลือกสีน้ำตาลแกมเทา เรียบ ลำต้นโตประมาณ 150-200 ซม. และสูง 20-30 เมตร ใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกัน รูปมนรี ปลายแหลม โคนใบสอบหรือมน ขอบใบเรียบ เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวเกลี้ยง สีเขียว กว้าง 1-2.5 นิ้ว ยาว 1.5-5.5 นิ้ว ก้านใบยาว 0.5-1 นิ้ว ดอกออกเป็นช่ออยู่ตามง่ามใบและที่ส่วนยอดของต้น ช่อดอกยาว 1-2.5 นิ้ว ดอกย่อยไม่มีก้านดอก ที่โคนจะติดเชื่อมกันเป็นหลอด และตรงส่วนปลายแยกออกเป็นรูปร่างต่างๆ กลีบรูปสามเหลี่ยม ค้านโนมีขน ค้านนอกเกลี้ยง มีเกสรตัวผู้ 10 อัน ผลรูปมนรี ผิวเกลี้ยง มีสันอยู่ 5 สัน เมื่อผลแห้งมองเห็นสันนี้ได้ชัดมาก ผลกว้าง 1-2 ซม. ยาว 2-3 ซม. เมล็ดเป็นรูปรี ผิวขรุขระ มี 5 สัน

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง ชอบดินที่มีความชื้น ส่วนมากจะขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลภาคใต้ของไทย ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและการตอน

สรรพคุณ ผลมีรสฝาด เป็นยาสมาน รักษาโรคท้องร่วงอย่างแรง เป็นยาระบายดีกว่าสมอไทย แก้อาการเป็นพิษ แก้ไข้ แก้ลม ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับช่องท้อง"ต้นสมอคิง" ไม้และของป่า "ผลใช้ทำยาพอกหนัง ย้อมสี"

สมอไทย Chebulic Myrobalans, Myrobalan Wood

Terminalia chebula Retz.

COMBRETACEAE

สมออัทยา, มะนะ, ม่าเน่, หมากเน๊ะ

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 20-30 เมตร และกว้าง 1.5-12 ฟุต ใบเดี่ยว เรียงสลับกัน รูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมนหรือสอบ ขอบใบเรียบ ขาว 2.5-6 นิ้ว ก้านใบขาว ดอกเป็นช่อใหญ่ ขนาดของดอกเล็ก ช่อหนึ่งจะมีดอกอยู่จำนวนมาก สีน้ำตาล มีกลิ่นหอม ผลกลมคล้ายรูปไข่ ขาวประมาณ 0.8 นิ้ว สีเขียวอมเหลือง หรือสีแดงปน มีเมล็ดแข็งและมี 1 เมล็ด

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง เจริญเติบโตได้ดีในดินที่ร่วนซุยและมีความชื้นปานกลาง ขยายพันธุ์ด้วยการตอนและเพาะเมล็ด

สรรพคุณ ทั้งต้นเป็นยาขับเสมหะ แก้อาการเสียวคอและเสียวหน้าอก แก้ท้องผูก ใช้เป็นยาสมาน ดอกเป็นยารักษาโรคบิด ผลใช้ทาภายนอก บดให้ละเอียดโรยแผลเรื้อรัง ถ้าเป็นผลอ่อนเป็นยาระบาย และผลแก่จะมีรสฝาด ซึ่งมีสารพวก tannin เป็นยาสมาน ยาระบาย แก้ลมจุกเสียด เป็นยาเจริญอาหารหรือยาบำรุง อมกั่วคอแก้เจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย เปลือกเป็นยาบำรุงหัวใจ ขับน้ำเหลืองเสีย ขับปัสสาวะ เนื้อหุ้มเมล็ดแก้บิด แก้ท้องผูก ท้องขึ้นอืดเพื่อ รักษาโรคเกี่ยวกับน้ำดี โรคท้องมาน คับและม้ามโต อาเจียน อากาการสะอึก โรคหืด ท้องร่วงเรื้อรัง

ตำรับยา เป็นยาระบาย โดยการนำเอาผลมาประมาณ 5-7 ผล แล้วใช้เนื้อในของผลต้มกับน้ำ 1 แก้ว ใส่เกลือเล็กน้อย เคี่ยวให้เหลือครึ่งแก้วแล้วทานประมาณ 1-2 ชั่วโมงที่จะถ่ายออกมา

สารเคมีที่พบ ในผลอ่อนมีสารพวก anthraquinone และผลที่แก่มีกรด chebulinic, tannic ประมาณ 20-40% gallic acid ไม้และของป่า "เนื้อของผลสมอไทยให้สีน้ำตาล ใช้ย้อมผ้า"

สมอทิเลก *Beleric myrobalan, Ink Nut.*

Terminalia bellerica Roxb.

COMBRETACEAE

สมอแทน, ชีบะรุ้, แทนตัน, แทน, แทนขาว, ตะรุ้

ไม้ผลัดใบขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 20-35 เมตร เปลือกของต้นแตกเป็นร่องเล็กๆ รอยแตกมีสีเหลือง สีเทาอมน้ำตาลหรือสีดำๆ คิ่งอ่อนมีขนประปราย ใบเดี่ยวรูปไข่กลับ ปลายใบมนและเป็นติ่งสั้นๆ โคนใบสอบ กว้าง 3.5-6 นิ้ว ยาว 5-7 นิ้ว หลังใบสีเขียวเข้มและขนสีน้ำตาลอ่อน ท้องใบมีสีเทาจางๆ มีขนอ่อนๆ ใบแก่ขนจะหลุดออกไป ดอกออกเป็นช่อเดี่ยวๆ ปลายช่อดอกห้อย ช่อคอกมี

ความยาว 4-6 นิ้ว คอกมี 5 กลีบ แต่ละกลีบจะเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย เกสรตัวผู้มี 10 อัน แบ่งออกเป็น 2 แถว ผลรูปแบบผลมะละกอ ตรงกลางค่อนข้างจะป่อง กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 2.5-3 ซม. มีอยู่ 5 เกล็ดหุ้ม มีขนสีน้ำตาลปกคลุม

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้ที่มักพบขึ้นตามบริเวณป่าเบญจพรรณ ป่าไม้เต็งรัง ต้องการน้ำและความชื้นปานกลาง ขึ้นได้ดีในดินที่มีความร่วนซุย และขยายพันธุ์ด้วยวิธีการปักชำกิ่ง ตอนกิ่ง และเพาะเมล็ด

สรรพคุณ ผลจะต้องเป็นผลที่โตเต็มที่หรือแก่จนใช้การได้แล้ว จะใช้เป็นยาระบายได้ดี เปลือกผลใช้เป็นยาแก้ท้องเดิน

สารเคมีที่พบ ในเปลือกจะมีแทนนินถึง 42% ซึ่งผลสุกและเปลือกนี้จะมีแทนนินสูง

ถาวรดี

Mammea siamensis Kosterm.

GUTTIFERAE

ถาวรดี, ฝรั่งยี่, ถาวรดีเนน

ไม้ต้นสูง 10-15 เมตร เปลือกสีเทาเข้ม แตกออกเป็นสะเก็ด เรือนยอดทึบ กิ่งอ่อนเป็นสันสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยวตรงข้าม แต่ลู่สลับทิศทางการงอ รูปไข่กลับแกมขอบขนาน กว้าง 4-6.5 ซม. ยาว 14-20 ซม. ปลายมนหรือสอบทู่ๆ โคนสอบแคบ เนื้อใบหนา ดอกสีขาวแก่โรยสีเหลือง กลิ่นหอม ออกเป็นช่อเดี่ยวหรือหลายช่อตามกิ่ง กลีบเลี้ยง 2 กลีบ ติดทนและขยายโตตามผล กลีบดอก 4 กลีบ โกงเป็นกระพุ่ม เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 ซม. เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลรูปกระสวย ยาวประมาณ 2.5 ซม. เมื่อสุกสีเหลือง มีเนื้อสีเหลืองหรือแสดหุ้มเมล็ด

ถิ่นกำเนิด ไทย ขึ้นตามป่าเบญจพรรณและป่าดิบ ปลูกทั่วไป

ออกดอกช่วงมกราคม-มีนาคม

ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด

ประโยชน์ ไม้ใช้ทำเสา พื้นฝา ดอกปรุงเป็นยาแก้ร้อนใน เข้ายาลม บำรุงปอด เป็นหนึ่งในเกสรทั้ง 5 ทั้ง 7 และทั้ง 9 ผลหวานรับประทานได้

ต้นจืด Marumi Kinquat

Fortunella japonica Swing.

RUTACEAE

ต้นมะปัด, กิมกิด

ไม้พุ่มสูง 1.5-3 เมตร กิ่งมีหนามแหลมคม ยาว 1-3 ซม. ใบประกอบชนิดคดรูปที่มีใบย่อยใบเดียว รูปไข่ กว้าง 2-4 ซม. ยาว 4-7 ซม. ปลายและโคนแหลม ผิวใบเป็นมัน ดอกสีขาว กลิ่นหอมแรง ออกเป็นช่อสั้น ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบ ร่วงง่าย เมื่อบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2.5 ซม. เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลก่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-3 ซม. ผิวบางสีเขียว กลิ่นหอม ผลสุกสีส้ม เนื้อมีรสเปรี้ยวจัด มี 1-3 เมล็ด

ถิ่นกำเนิด เอเชียตะวันออก ขึ้นได้ทั่วไป ไม่ชอบน้ำขังแฉะ

ออกดอกเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม

ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ตอนกิ่ง
 ผล น้ำในผล มีวิตามินซี และกรดอินทรีย์หลายชนิด น้ำกั้นผลมเกลือเล็กน้อยจับเกาะ เยื่อ
 เสมหะ คองเกลือและทำให้แห้ง อมแก่เจ็บคอ แต่งรสเปรี้ยวในการทำน้ำผลไม้ ใช้ทำแยม

ส้มโอ Pummelo, Shaddock

Citrus maxima Merr.

RUTACEAE

มะปูน, มะโอ, โกร้ยตะลอง, ลิมาบาลี, อีว, อังอุ

ไม้ต้นขนาดกลาง แตกกิ่งก้านสาขาที่เรื้อนยอดของต้น ลำต้นมีสีน้ำตาลและมีหนามเล็กๆ สูง
 ประมาณ 6 เมตร ใบเดี่ยวรูปมนรี ปลายใบและโคนใบมน ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย พื้นใบเป็นสีเขียว
 และมัน ก้านใบจะมีส่วนที่แผ่ออกเป็นปีกรูปคล้ายหัวใจ ใบกว้าง 1-4 นิ้ว ยาว 4-6 นิ้ว ดอกออกเป็นช่อ
 และดอกเดี่ยว ส่วนมากมักจะเป็นดอกเดี่ยว อยู่ตามซอกใบ ดอกสีขาว ปลายกลีบมน มี 4 กลีบ มีเกสรตัว
 ผู้ 20-25 อัน ผลกลม โต และตรงหัวของผลจะนูนขึ้นมาเป็นกระดูก ผลอ่อนสีเขียวแก่สีเหลือง เปลือกผล
 มีต่อมน้ำมันมาก ขนาดของผลยาว 5-7 นิ้ว เนื้อในสีชมพูและสีเหลืองอ่อน มีรสหวานหรือเปรี้ยว เมล็ดมี
 จำนวนมาก สีน้ำตาลออกเหลืองๆ

การขยายพันธุ์ เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง เจริญเติบโตได้ดีในดินที่ร่วนซุย ต้องการความชื้นปาน
 กลาง ขยายพันธุ์ด้วยวิธีตอนและเมล็ด แต่ส่วนมากจะใช้วิธีตอนมากกว่า เพราะโตเร็วกว่าใช้เมล็ด

สรรพคุณ ใบเป็นยาแก้ปวดข้อ ท้องอืดแน่น แก้ปวดหัว (ตำพอกที่ศีรษะ) ดอกแก้ปวดกระเพาะ
 อาหาร แก้ปวดกระบังลม ขับเสมหะ ขับลม ผลแก้เมาสุรา ขับลมในลำไส้และกระเพาะอาหาร ทำให้
 เจริญอาหาร เหมาะสำหรับสตรีมีครรภ์เมื่ออาหาร บำรุงไม่ผู้รกลาหาร เปลือกผลเป็นยาขับลม ช่วยขับ
 เสมหะ แก้ไอหืด แน่นหน้าอก ไอ จุกแน่น ปวดท้องน้อย ไล่เลื้อน หรือต้มน้ำชาบดแก้กัน ใช้ตำพอกฝี
 เมล็ดแก้ไล่เลื้อน แก้ปวดท้อง ลำไส้เล็กหคตัวผิปกติ รากแก้หวัด แก้ไอ แก้ปวด ปวดท้องน้อยและ
 กระเพาะอาหาร ไล่เลื้อน

ข้อห้ามใช้ สตรีมีครรภ์ไม่ควรกินเปลือกส้มโอ

ตำรับยา

1. ปวดบวม ใช้ใบสดตำแล้วเอาไปย่างไฟให้อุ่นนำไปพอกตรงบริเวณที่เป็น
2. ไอมีเสมหะ ใช้ผลสดเอาเมล็ดออกเสีย แล้วแกะเป็นชิ้นเล็กๆ แช่กับน้ำเหล้าไว้ 1 คืน เสร็จ
 แล้วนำไปต้มให้ละลายผสมกับน้ำผึ้ง กวนให้เข้ากันแล้วจับกินบ่อยๆ
3. อาหารไม่ย่อย ท้องอืดแน่น ใช้เปลือกผลแห้งและลูกเร่วแห้งอย่างละ 10 กรัม กับกระเพาะ
 อาหารไก่ 1 ใบ ผักกวาดทองสด 15 กรัม และผงขี้สตแห้ง 1 ช้อนชา ต้มกับน้ำดื่ม

สารเคมีที่พบ ในดอกมีน้ำมันระเหย 0.2-0.25% ในเมล็ดมีเถ้า 2.85% โปรตีน 23.87%
 ในโครเจน 11.51% เส้นใย 3.09% และ obacunone, obaculactone (limonin), deacetyl nomilin เปลือกผล

มีน้ำมันระเหย 0.3-0.9% ซึ่งประกอบด้วย geraniol, linalool, citral, methylanthranilate เป็นส่วนใหญ่ ผลมีพวกแคโรทีนอยด์ วิตามินบี 1 บี 2 วิตามินซี แคลเซียม เหล็ก น้ำตาล กลอไรด์ น้ำมันระเหย และยังมีพวก naringin, pencirm, naringenm-4-glucoside-7-neohesperidoside, nechesperidm

หมักม้อ

Rothmannia wittii (Craib) Bremek.

RUBIACEAE

บั๊กหม้อ, ระเวกหม้อ

ไม้สูง 4-10 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามรูปขอบขนาน กว้าง 3-6 ซม. ยาว 12-16 ซม. ชูใบอยู่ระหว่างก้านใบ ดอกช่อออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูประฆัง สีขาว ตรงกลางมีแต้มสีเขียวและแถบประสีม่วง ผลสตรูปทรงกลม ขาพื้นบ้านใช้แก่นหรือรากต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ คั้นผสมกับสมุนไพรอื่นต้มน้ำดื่ม รักษาอาการโรค

การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด

หว้า Jambolan Plum, Java Plum

Syzygium cumini: (Linn.) Skeels

MYRTACEAE

ห้าขี้แพะ

ไม้ต้นสูง 10-25 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงก้าน ใบอ่อนสีน้ำตาลแดง กว้าง 5-9 ซม. ยาว 9-15 ซม. โคนมน ผิวใบเป็นมัน มีต่อมน้ำมันกระจายทั่วไป ดอกสีขาว ก้านยาวประมาณ 0.4 ซม. แบ่งเป็น 4 กลีบ เกสรตัวผู้จำนวนมาก ประมาณ 0.8 ซม. ยาว 1.5-3 ซม. มี 1 เมล็ด

ถิ่นกำเนิด แพร่จากอินเดียถึงมาเลเซีย ชอบดินชื้นที่อุดมสมบูรณ์

ออกดอกธันวาคม-มกราคม

เปลือกต้มน้ำดื่มแก้บิด อมแก้ปากเปื่อย ใช้ทาผิว ผลคั้นแก้ท้องเสีย ผลสุกรับประทานได้ ใช้ทำเครื่องคั้น เมล็ดคอลลน้ำตาล แก้ท้องเสีย ถอนพิษจากเมล็ด (โกรฐกะกลิ้ง)

พุ่มกว้าง Bengal Almond, Indian Almond, tropical Almond, Umbrella Tree

Terminalia catappa Linn.

COMBRETACEAE

โค่น, คัดมือ, ตัดมือ, ตาปิ้ง, หลุมปิ้ง

ไม้ต้นผลัดใบสูง 8-28 เมตร เปลือกเรียบ กิ่งแตกรอบลำต้นตามแนวขนานเป็นชั้นๆ ใบเดี่ยว ออกเวียนสลับถี่ตอนปลายกิ่ง รูปไข่กลับ กว้าง 8-15 ซม. ยาว 12-25 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่งสั้น โคนสอบ แลใบว่า มีต่อม 1 คู่ ดอกสีขาวนวล เล็ก ออกเป็นช่อตามซอกใบ มีลักษณะเป็นพู่ยาว 8-12 ซม. มีดอกตัวผู้อยู่ปลายช่อ ดอกสมบูรณ์เพศอยู่บริเวณโคนช่อ กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็นแฉกรูปสามเหลี่ยม 5 แฉก ไม่มีกลีบดอก เกสรตัวผู้ 10 อัน ผลรูปไข่หรือรูปรีป้อมๆ แบนเล็กน้อย กว้าง 2-5 ซม. ยาว 3-7 ซม. เมื่อแห้งสีน้ำตาล

การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด

III.สรุปและวิจารณ์

ไม้ผลพื้นบ้านที่รวบรวมไว้ทั้งหมด ปลูกไว้ในพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ บริเวณ หนองไม้ผล หนองพืชผักและ หนองไม้ดอกไม้ประดับ ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นและบริเวณสถานีทดลอง และฝึกอบรมเกษตรกรรมเขื่อนจุฬาภรณ์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.คอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

ในไม้ผลที่รวบรวมไว้ทั้งหมดสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกันตามศักยภาพที่จะพัฒนาเป็น ไม้ผลเศรษฐกิจ และ/หรือสมุนไพร คือ

1. ไม้ผลที่ปลูกเป็นเศรษฐกิจแล้ว เช่น กระท้อน กกล้วย ขนุน ตาลโตเนด น้อยหน้า พุทรา มะกูด มะขาม มะนาว มะพร้าว มะปราง มะม่วง มะเฟือง มะไฟ มะยม มะรุม ลำไย ส้มโอ เป็นต้น
2. ไม้ผลที่มีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นไม้ผลเศรษฐกิจได้ในอนาคต เช่นเขม่า คอแลน จัน ตะขบไทย ตะคร้อ เพกา มะกอก มะขามป้อม มะดัน มะแฟน มะหลอด ยอ ระวัง ลำดวน ส้มจี๊ด ห้ว เป็นต้น
3. ไม้ผลที่มีคุณสมบัติเป็นสมุนไพร แพทย์แผนไทยใช้อยู่แล้ว เช่น กระแจะ กะเจียน กรวยป่า กกล้วย ขนุน ช่อยจันแดง ตะโกนา ตุมกาขาวหนามแดง นมน้อย น้อยหน้า ปู พุทรา เพกา มะกูด มะกอก มะเกลือ มะขามป้อม มะนาว มะพร้าว มะเฟือง มะไฟ มะม่วง มะยม มะรุมมะหวด ยอ ลำไย สะเดา สมอไทย สมอพิเภกส้มโอ ห้ว เป็นต้น
4. ไม้ผลที่มีคุณสมบัติอื่น เช่นใช้เป็นผลไม้รับประทานของชาวชนบท ส่วนประกอบของสมุนไพรและใช้เป็นเชื้อพันธุ์(germplasm)ในการปรับปรุงพันธุ์พืชในอนาคต

IV.ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษาไม้ผลที่มีศักยภาพในการเป็นไม้ผลเศรษฐกิจ ควรมีการศึกษาต่อไปอย่างละเอียด เช่น ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ระยะปลูกที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การจัดการ คุณค่าทางโภชนาการ และการแปรรูปผลไม้ เป็นต้น
2. การศึกษาไม้ผลที่เป็นสมุนไพร ควรศึกษาทางเภสัชวิทยาอย่างละเอียด